

Při začátku II. vatikánského sněmu si uvědomujeme tak jasně jako snad nikdy, že pravda Páně trvá na věky. Vidíme, jak jedna doba jde za druhou, jak jedny lidské názory a domněnky zatlačují druhé, jak omyly nejednou, sotvaže povstaly, už mizí jako mlha před sluncem.

Církev se vždy stavěla proti těmto omylům a bludům lidí, nejednou je i výslovně odsoudila, a to s největší přísností. Dnes však Kristova snoubenka dává přednost léku milosrdenství před přísností; domnívá se, že vyjde vstříc potřebám naší doby ne odsuzováním, ale raději tím, že ukáže sílu a platnost své nauky. Ne že by scházelo klamných nauk, domněnek a nebezpečí, před nimiž je třeba varovat a které třeba vyvrátit. Tyto omyly však tak zřetelně odporují zásadám poctivého jednání a přinášejí už nyní ovoce tak zhoubné, že lidé sami, jak se zdá, je začínají odsuzovat; a lidé začínají odsuzovat zvláště ta životní pojetí, která pohrdají Bohem a jeho zákony, která skládají přílišnou důvěru v pokroky techniky a tvrdí, že blahobyť záleží jen a jen ve zvýšení životní úrovně. Lidé se víc a více přesvědčují, že důstojnost lidské osoby a její zdokonalování je to nejvznešenější na zemi, a uvědomují si úsilí, kterého je k tomu zapotřebí. A co je nejdůležitější: zkušenost je poučila, že násilí způsobené druhému, zbraně a politická nadvláda naprosto nestačí k šťastnému vyřešení těch nejvážnějších otázek, které lidi souží.

Prostřednictvím všeobecného sněmu katolická církev chce z jedné strany vysoko vyzvednout pochodeň nadpřirozené pravdy, z druhé strany též vystoupit jako láskyplná matka všech, shovívavá, trpělivá, plná milosrdenství a laskavosti vůči dětem, které jsou od ní odloučeny. Lidskému pokolení, sklíčenému tolika těžkostmi, říká slova, která pověděl apoštol Petr ubožákovi, jenž od něho žádal almužnu: "Stříbro ani zlato nemám. Co však mám, to ti dám: Ve jménu Ježíše Krista z Nazareta: Choď!" /Sk 3,6/. Dnešním lidem církev nenabízí pomíjející bohatství, neslibuje štěstí toliko pozemské, ale dává jim účast v Boží milosti: ta povyšuje lidi k důstojnosti Božích dětí, a proto je to mocná ochrana a pomoc k tomu, aby jejich život byl lepší a lidí důstojný; otvírá před nimi více zdroj své oživující nauky, která lidem, poučeným učením Krista Pána, dovoluje lépe poznat, odkud pocházejí, jaká je jejich vznešená důstojnost a jaký je jejich cíl.

CÍRKEV JDE DEJINAMI VPŘED

"Restaurování" bylo slovo hozené kardinálem Ratzingerem, prefektem Kongregace pro víru, do diskuse o účincích koncilu. Podle něho končí první pokoncilní období, po létech euforie teď silí starosti a obavy. V knižním vydání rozhovorů s novinářem Messorim /Rapporto sulla fede, 1984/ mluví otevřeně o krizi víry a rozvádí to po mnoha stránkách. Na adresu nastražených komentátorů, kteří si jeho úvahy vyložili jako signál k ústupu od koncilu, připomněl v německém vydání /Zur Lage des Glaubens, 1985/, že nejde o propracované teologické pozice, ale o osobní postřehy, míněné jako podnět k diskusi a domýšlení. Kritizuje negativní jevy, které připisuje jednostrannému výkladu koncilu a alergickému odmítání tradice. Není první ani jediný, kdo vidí rizika a stíny církevní současnosti. Přesto prohlašuje otevřeně: "Neexistuje návrat k minulosti, restaurace v tomto smyslu je nejen nemožná, nýbrž i nežádoucí. Církev jde vpřed k dovršení dějin, hledí před sebe, vstříc Pánu. /.../ /slovo restaurace/ chce říci do písmene totéž, co slovo reforme. /.../ Pro mne je klasickým vyjádřením pravé reformy Karel Boromejský, totiž obnovy vedoucí vpřed, neboť učí prožívat trvalé hodnoty novým způsobem." Nemusíme zčáa sdílet ratzingrovské vidění věcí, ale nutnost vyvážené realizace koncilu je nepopíratelná, stejně jako: "Aby církev mohla v každém období odpovídat na potřeby lidí, nepotřebuje podnikání, ale svatost."

Koncil neopomněl potvrdit trvalé obsahy víry, ale z jejich pevné základny řešil bezprostřední úkol obnovy církve, optimalizace jejího myšlení a forem pro současnou dobu. Koncil ovšem mohl udělat jen plán obnovy, realizace je věcí všech složek církve. A úkolem na léta, který se však nesmí odsouvat. Proto Svätý otec i synod vyzývají ke studiu koncilových textů a k neúnavnému uskutečňování všeho, co ještě zbývá. První je samozřejmě osvojení ducha koncilu, autentického smýšlení dnešního katolíka.

Tím směrem je zaměřeno toto číslo. Obsahuje články přibližující koncilní dění samo a jeho hodnocení z dnešního pohledu. Pozorný čtenář postřehne, z jak různých úhlů a s různým akcentem je možné koncil chápat a těžit z něho zcela autenticky. K tomuto přímému bloku tematicky patří i rubriky Dokument, Panoráma /Taizé/, Recenze a Portrét. Ukázkou oprávněné kritiky je Praxe, správného koncilového ducha Panoráma /Biskup/. Fórum přináší dvě bratrské kritiky, resp. přání z Božího lidu jako ukázkou angažovaného zájmu laiků a jejich odpovědnosti za působení církve /vivant sequentes, v podobném upřímném a neagresivním tónu!/. Fórum také nastoluje starý problém, jenž se ozval už v koncilovém projevu kard. Berana, ale zůstává otevřeným úkolem, který je jednak naléhavý, jednak řešitelný právě z pozic Druhého vatikána: Jan Hus. V hlavním bloku článků jej otevírá takřka chirurgicky stať St. Swieżawského. Tento podnět nesmí odeznít potleskem ani pobouřením. Rádi poskytneme stránky TT čtenářským ohlasům i odborným příspěvkům; další mohou najít umístění třeba v revuích Studie, Rozmluvy aj. Samozřejmě uvítáme i hlasy českých nekatolických bratří, kteří dosud jako by nezaslechli ekumenické tóny záměrně zaznívající v každém našem čísle. Nechceme skrývat naději, že by tato diskuse mohla být projevem a především zabydlováváním pokoncilního ducha v našem prostoru.

V rámci rozhovoru časopisu se svými čtenáři jistě nevyzní nepatřičně prosba o společnou modlitbu za tento aktuální úkol českého katolictví, s pomocí ostatních věřících v Krista i každého, komu leží na srdci pravda a porozumění mezi lidmi.

Kardinál François Marty

/.../ Od chvíle, kdy Jan XXIII. přišel na myšlenku koncilu, mluvil o něm jako o nových Letnicích církve. Od té doby byl tento výraz napadán jako příliš optimistický, utopický. A přece právě takto jsme prožívali ta čtyři zasedání a posledních 20 let. Ovšem s podmínkou, že nechápeme Letnice jako euforii snadných začátků, neboť tím bychom propadli nesprávným iluzím. Nejde tu o optimismus, který je záležitostí povahy, nýbrž o naději, která je aktem víry.

Seslání Ducha svatého či Letnice, od Skutků apoštolů vždy aktuální, jsou vyjitím Božího Ducha do tohoto světa. Z nesourodého zástupu se stává Boží lid. Duch svatý se nedá zastavit našimi hranicemi a setkává se s každým člověkem v jeho kultuře a dějinách. Po celých 20 století jsou Letnice církev, naše církev, pozvaná, aby přešla ze strachu do víry, aby vystoupila z teplých večeradel, kde křesťané riskují znečitlivěním tím, že si budou vzájemně podkuřovat. První vychází do světa Petr a s ním celá církev, když našel odvahu k misijnímu poslání. Letnice jsou Ježíšovi učedníci, kteří statečně čelí pronásledování - a to jejich pravost po celá staletí ověřuje.

Dnes může být Druhý vatikánský koncil pro naši církev novými Letnicemi, protože nás zve, abychom vyšli ze svých stísněností a obav. "Nebojte se", to bylo jedno z prvních slov Jana Pavla II. Téměř po každém koncilu byla církev pokoušena vracet se zpět, jakoby zachvácená závratí.

Po Nikájském koncilu to byl mocný návrat ariánské hereze. Po Efeském a Chalkedonském koncilu to byly spory o monofyzitismus. Tridentický koncil nedokázal zavést opravdovou reformu. Po 1. vatikánském koncilu jsme viděli zrod obcí "starokatolíků", odmítajících novotu v učení koncilu. Dalo se proto očekávat, že 2. vatikánský koncil vyvolá obdobné reakce. /.../

To je snad poprvé v dějinách církve, kdy byl koncil svolán ne proto, aby řešil nějaký dogmatický spor, nýbrž aby podnikl ve všech misijní elán. Bylo by dramatické, kdybychom po 20 letech nechali jeho dynamiku uváznout na mělčině. Misijní poslání bylo důvodem, proč nás chtěl Jan XXIII. posunout o krok k jednotě všech křesťanů: "Aby všichni jedno byli, aby svět uvěřil" /Jan 17,21/. A Pavel VI. nám mohl 8. prosince 1965 říci: "Vyjděte s Ježíšem Kristem vstříc lidstvu!" To byla osa celého tohoto koncilu, tím je Letnicemi.

Mluvit o kolegialitě biskupů na koncilu neznamenal starat se především o jejich pravomoci, nýbrž potvrdit, že poslání, které má každý z nich jako úkol, se ve skutečnosti týká všech lidí. Biskupové jsou apoštolové, vyslanci s posláním, hlasatelé evangelia. Když jsme obrátili pozornost na kněze, začali jsme mluvit o jejich službě a jejich poslání ještě dříve, než jsme jednali o jejich způsobu života. Právě poslání a naléhavý úkol zvěstovat Ježíše Krista všem přikazuje a ospravedlňuje požadavky kladené na jejich život.

Ani spíž, ani chladnička

Stejně logicky zdůrazňuje dekret o apoštolátu laiků, že jejich křest a biřmování je delegují k poslání v prostředí jejich běžného života, aniž by je musel kdokoli zvlášť pověřovat nebo zmocnovat

/čl. 3/. Misionářské zaměření je skutečný klíč, který umožňuje pochopit všechny koncilové texty. Církev se nechce sekularizovat, nýbrž chce žít s Ježíšem Kristem ve světě této doby.

Žít v dnešním světě znamená statečně čelit pronásledování. K Letnicím patří také první společenství vypuzené z Jeruzaléma, umučení apoštolové a ukamenovaný Štěpán. Katolická církev v těchto 20 letech byla rovněž prorocká a protestující. Téměř denně píše tisk o zavražděných kněžích a unesených řeholnicích. Totalitní režimy všeho ražení církev nepodporují. A to je dobré znamení. Často celý episkopát zaujímá solidárně odvážné postoje, např. v Medellinu, v Pueblu a v Polsku. Když se církev rezolutně staví na obranu člověka, a to člověka v každé zemi a jakéhokoli stáří, brání čest Boha, velmi často hanobeného v jeho stvoření. Znamením toho, že má pravdu, je to, že jsou snahy umlčet ji.

Významné intuice koncilu našly výraz v jeho textech. Je důležité tyto texty číst, znovu je číst a dávat je číst. Je třeba brát je vážně a ne si v nich vybírat. Není to rodinná spíž nebo chladnička, kam člověk přijde, aby si vyhledal, co se mu hodí. Je to soubor textů uspořádaných a vzájemně nezaměnitelných. Má vedoucí nit - poslání; jeden pól - Krista, uchvacujícího znovu celý svět; jednu kostru - čtyři konstituce.

Avšak koncil je také a především život, zkušenost církve. Kolegialita není nějaký planý koncept, ani jen program, určený teprve k zavedení. Jestliže jsme o ní mohli hovořit, pak proto, že jsme ji právě začali objevovat. Jako biskupové katolické církve, svolaní do Říma prvním z nás, jsme společně objevili, že evangelium je samo o sobě univerzální a že odpovědnost každého z nás se nemůže zastavit na hranicích jeho vlastní diecéze. Celé evangelium je nám svěřeno, o celou církev se musíme starat. Koncil je chvíle, obdařená tím, čím bychom měli trvale žít. Není to výjimečný lék pro doby krize, nýbrž vzor, prototyp pro celý život církve.

Kráčet společně

Nejvýznamnější věcí na koncilu je hledání souhlasu. Souhlas není parlamentní většina, nýbrž vůle společně uvažovat, společně pocítovat naléhání Ducha, vždycky cítit v církvi a s církvi. Jak nám to nedávno připomněl kardinál de Lubac ve svém pěkném interview o 2. vatikánském koncilu, že souhlas "je hledání morální jednomyslnosti spolu se vzýváním Božího Ducha". Já sám jsem byl přímo svědkem tohoto hledání při dlouhém a přesném vypracovávání dekretu o službě a životě kněží, jehož jsem byl zpravodajem. Čtyřikrát, pětkrát byl text přepracován, byly vzaty v úvahu stovky doplňovacích návrhů, aby mohl dosáhnout vždy širšího přijetí. Téměř jednomyslně byl text schválen 2. prosince 1965 /2 243 "placet" a 11 "non placet"/.

Druhý vatikánský koncil nebyl vítězstvím jednoho tábora, jednoho proudu, jedné teologie; to by po 20 letech opravovalo pohled zpět. Bylo to společné vykročení. A právě v tomto smyslu je koncil vzorem života církve. Když se říká "nechat strávit" 2. vatikánem, nejde jen o předávání jeho učení s vysvětlením. Jde především o to, dát opatřením život, dovolit všem společenstvím, aby získala zkušenosti ze synodality, a to podle hezké etymologie slova synodos našich řeckých bratří: kráčet společně, týmž krokem, po téže cestě.

Brzy oslavíme 20. výročí 2. vatikánského koncilu. Bylo by málo evangelijní oslavovat ho s nostalgií: jedni s nostalgií po koncilu a jeho vřelém prostředí, druzí s nostalgií po předchozích jistotách. Koncil otevírá budoucnost naší církvi v našem světě. Ve světě, k němuž se nemáme jen připojit - jsme jeho částí.

Záměrné aggiornamento koncilu znamená především opravu dneška. Za 20 let se tento svět značně změnil. Některé texty koncilu zůstávají příliš poznamenány hospodářskou a sociální situací západního světa šedesátých let, s jejich mimořádným růstem a s nadějí na vítězství nad hladem na celé zeměkouli. Dnes by se musely vzít v úvahu nové krize, které 2. vatikánský koncil jen tužil: hromadné rozšíření nezaměstnanosti v našich společnostech, rostoucí nerovnováha mezi zeměmi nadbytku a hladovějícími zeměmi, obnova pohanského náboženství, zpochybňování rodiny, dováděné až do zákonodárné úpravy, spoušť napáchaná drogami a sektami. Objevily se nové ideologie: nové formy nietscheismu, nové přístupy biologie a genetiky, strukturalismus.

Některé autority v církvi se znepokojují historicko-kritickým výkladem Písma ve chvíli, kdy jsou jeho některé strukturální interpretace pro tradiční chápání Zjevení a inspirace ještě mnohem zhoubnější. Nebuďte jako ty vojenské štáby, jimž se vytýká, že jsou vždy o jednu válku pozadu. Nás musí zajímat "radosti a naděje, smutky a úzkosti lidí této doby, především chudí a všichni ti, kdo trpí" /Gaudium et spes čl. 1/. Nebuďte lidmi z roku 1965, ani z roku 1905, nýbrž lidmi z roku 1985.

Konkrétní výkon kolegiality

Hodně očekávám od synodu v listopadu. Měl by být příležitostí vyslechnout především církev, kterým jsme málo naslouchali na 2. vatikánském koncilu, tzn. církve Afriky, Latinské Ameriky, Asie a východní Evropy. Papež Jan Pavel II. je navštívil. Necht nám přijdou říct, co z evangelia žijí. Univerzální církev má naléhavou potřebu takové decentralizace, protože se až příliš výlučně soustřeďovala na starosti Západu. Vyslechněme si společně, "co Duch říká církvim" /Zj 2,39/.

Tento římský synod, jehož zřízení je jedním z plodů koncilu, by se mohl vyvinout, aby ještě více sloužil kolegiální odpovědnosti biskupů. Aby sám, s přítomným a zasahujícím papežem docházel k závěrům a byl skutečným krokem vpřed. To by nic neubralo ze zvláštní odpovědnosti papeže, ale projevilo by se to ještě více na jeho spojení s odpovědností ostatních biskupů, na společenství. Svět potřebuje svědectví tohoto společenství. A účinný a konkrétní výkon kolegiality je jedním z bodů, kde na nás čekají naši odloučení křesťanští bratři.

Nelze přitom zapomenout na první intuici Jana XXIII. Měl na mysli koncil jednoty všech křesťanů. Jsem si jist, že se tento koncil jednou - jen Bůh ví kdy - uskuteční. V Římě nebo v Jeruzalémě stmelí Ježíšovi učedníci svou znovu nalezenou jednotu a budou pít z téhož eucharistického kalicha. Aby svět uvěřil. Tohoto koncilu, který Jan XXIII. přivolával svou modlitbou a který ze své strany připravují také naši pravoslavní bratři, nemáme právo se zříkat. I když je z lidského hlediska dosud nemyslitelný, je třeba ho už ode dneška připravovat s veškerou odvahou, kterou nám dá Duch svatý.

Le Monde 14.9.1985

Heinz Schürmann

Základní požadavek koncilu je totožný s první tezí Martina Luthera proti odpustkům. Je to teze Ecclesia semper reformanda. V konstituci o církvi /čl. 8/ čteme: "V církvi jsou i hříšníci. Je tedy svatá a zároveň neustále potřebuje očištění, bez přestání pokračuje v pokání a vnitřní obnově." Tomu je třeba dobře rozumět: Nejen členové církve jsou zároveň svatí i hříšní, ale také církev jako /lidská/ instituce je volána k pokání. Dekret o ekumenismu /čl. 6/ obsahuje revoluční větu: "Církev je na cestě svého putování volána Kristem k neustálé vnitřní obnově, kterou vždy potřebuje, pokud je lidským a pozemským zřízením. Co tedy v mravním životě, církevní kázni nebo i ve způsobu hlásání nauky" // - hlásání musíme přesně odlišovat od samotného pokladu víry - "nebylo snad podle okolností a poměrů dostatečně přesně zachováno, musí proto být v daném čase řádně a náležitě obnoveno."

Volání k pokání - vyslovované ve stále nových formulacích - je tedy základním požadavkem koncilu. Často nebylo slyšeno a po koncilu se na ně rychle zapomnělo, takže do pokoncilové obnovy pronikl jistý těžko postižitelný sekularismus a světová církev je dnes otřáсна vážnou krizí. Jde o to, abychom slyšeli volání k pokání a přijali duchovní střed koncilu za svůj.

Vnitrocírkevní obnova bude zdravá jen tehdy, zůstane-li jejím základním motivem požadavek pokání. Tuto základní tezi bych chtěl osvětlit ve dvou oddílech. Kladu si tyto otázky:

1. vnitřní obnova na koncilu a v církvi dnešních dnů;
2. projevy této vnitřní obnovy ve vnější přeměně církve.

F. Vnitřní obnova

Koncil vybízí k obrácení - ale kterým směrem? Chci ukázat střed, do kterého koncil ukazuje. Koncil poukazuje na hnutí obnovy vyvolané v naší době Duchem svatým /1./, jejichž středem je "Ježíš uprostřed" /2./.

1. Na život církve v posledních staletích, zvláště v posledních sto letech, velmi nepříznivě působil neblahý spor: Stále obnovované pokusy živých kruhů najít pro církev v jejím myšlení a angažovanosti místo v moderním světě vedly k modernistické ziráte podstaty a k rozmanitým ukvapenostem. Proti nim se obracel úzkostlivě zachovný a defenzivně zaměřený proud integralistický, který zase církevní život dusil a působil jeho vysychání.

Předpotopní svět znal ještěra druhu saurius. Ten vynřel a způsobil to jeho pancíř, který těmto zvířatům ovšem kdysi sloužil jako ochrana v boji o život. Protože tento pancíř nemohla odvrhnout, vyhynula. Když máme na mysli církev posledních staletí, může nám připadat jako saurius dokonale opatřený pancířem. Na koncilu však byl tento pancíř rozbit a odhozen.

Mezi Scyllou a Charybdou modernismu a integralismu započal v církvi v posledních 50 letech nenápadně dílo obnovy Duch svatý. Vnitřní obnova si razila cestu zvláště v malých kroužcích na Západě Evropy. Hnutí obnovy se zrodilo v lůně Božího lidu. Na koncilu tento tichý proud prorazil do všeobecné církve.

Sám koncil toto hnutí obnovy označil jako dílo Ducha svatého. V dekretu o ekumenismu se uvádí /čl. 6/ "biblické a liturgické hnutí, kázání slova Božího a katecheze" /tj. kerygmatické hnutí/, "apoštolát laiků, nové formy života zasvěceného Bohu, spiritualita manželství, nauka a působení církve v oblasti sociální". Na jiných místech je jmenováno ještě další hnutí, které bylo Duchem svatým probuzeno dokonce i mimo katolickou církev - jak se výslovně uvádí /konstituce o církvi čl. 15, dekret o ekumenismu čl. 1/ - totiž hnutí ekumenické.

Obrácení, koncilová obnova, tedy znamená: otevřít srdce těmto duchovním hnutím v Božím lidu a podle vlastních sil se na nich podílet. Nikdo už nesmí říkat: v Písmu svatém ničemu nerozumím a exegeze mě nezajímá. Ani: liturgickou obnovu našich obcí přenechám jiným; sám raději zůstanu při starém. Nikdo, kdo se nechce provinít proti Duchu svatému, se nesmí vůči laikům klerikálně vypínat a bránit jejich charizmatům. Žádný křesťan ochotný k pokání nesmí zavírat srdce před obrovskými sociálními bédami našich dnů nebo pohrdat odloučenými církvemi a církevními obcemi.

Pokání tedy znamená otevřít srdce vanutí svatého Ducha v duchovních hnutích naší doby. Umíněná zaostalost a falešný konzervatismus jsou neochotou k pokání.

2. Hnutí duchovní obnovy v dnešní církvi, která koncil jmenoval, však mají zjevně určitý střed, který si musíme uvědomit.

Romano Guardini jasnozřivě charakterizoval počátkem dvacátých let situaci takto: Počalo dění, jehož dosah nelze domyslet: v duších ožila církve. Dnes - po padesáti letech - by bylo patrně třeba říci něco jiného: Sám Kristus ožil uvnitř své církve, stal se uprostřed nás duchovně mocným. Jeho duchovní přítomnost pohnula stojatými vodami církve a vyvolala uvedená duchovní hnutí. Všechna ukazují na jediné tajemství: Ježíš uprostřed nás. "Ježíš uprostřed" - to byl duchovní střed koncilu, to je také charakteristický rys církevního života a zbožnosti našich dnů, jímž se také liší od dob ostatních.

Na vysvětlení této myšlenky pohlédneme krátce do dějin církve. Všechna velká období církve měla svůj výrazný styl v životě, liturgii a umění, v hlásání a poměru vůči světu. Avšak středem těchto velkých křesťanských stylových období byl tehdejší obraz Krista.

Tak první staletí církve ovládá Kristus trůnicí na apsidách bazilik, Kristus učící, slavnostně kultovní, oslavený, shlížející na své věřící často s byzantskou cizostí. Tomu také odpovídá tehdejší poměr křesťanů ke světu: přes konstantinovskou sekularizaci mají silnou tendenci k útěku ze světa.

Zcela jinak vzhlíží románské období k vládnoucímu králi a císaři, který - viděný velmi dějinně a téměř dobově - je pánem této církve, jakož i svaté říše. Zde je původ sakralizujícího poměru středověku ke světu; vládu chápal kněžsky a kněžství mocensky - a to působí až do dnešních dnů.

V rané gotice se na tympanonech kostelů místo trůnicího Krista objevuje Sedes Sapientiae, kterou je patrně třeba chápat jako obraz církve. Nyní je matka Boží trůnem Krista vládnoucího v církvi. Jednota Krista a církve je základem poměru ke světu, který nabývá své sociologické podoby v clunyatské reformě a v jejím klerikalismu.

V baroku pak je to Pán triumfující eucharisticky uprostřed své církve, trůnicí v nádherných svatostáncích a v kostelích, které jsou jen rozšířeným svatostánkem. Zde má původ barokní církevní triumfalismus s jeho přímými světskými nároky.

Po období, které se vyznačovalo nedostatkem náboženského a kerygmatického stylu a nejistotou ve světě, se zdá, že se křesťanský život znovu a nově dobírá určitého středu. Spiritualita dnešních dnů - a koncilu - prožívá Krista uprostřed nás a zároveň v každém "bližním". A to je základem nového poměru ke světu. Kristus nám září zde na zemi uprostřed společenství bratří; ale hledí na nás také z každého pohana a ateisty. Křesťanství se má nyní žít "uprostřed světa".

Jak toto nové prožívání Krista formuje tvář církve a určuje poměr křesťanů ke světu, bude vyloženo v dalším oddíle.

/Dovolte mi ještě poznámku: Klíč k tomu chápání koncilu dává encyklika Pavla VI. Ecclesiam suam, která vznikla mezi dvojím zasedáním koncilu a hluboce zkoumá christologický střed koncilového dění. Ovlivnila také připravované koncilní texty. Potvrzení také nalézáme v koncilových projevech Pavla VI. a v jeho encyklice Mysterium fidei ze dne 3. září 1965./

II. Vnější proměna

"Ježíš uprostřed" - to je střed spirituality našich dnů. On mezi námi - to byl také střed koncilu. "Ježíš uprostřed" - to je studnice, z níž pramení veškerá obnova.

V půdě koncilových usmolení jsou uložena semena, která počnou klíčit jen zcela zvolna, ale mohou z nich vyrůst dosud nevídaně vysoké stromy. Pět koncilových textů nám ukáže, jaké důsledky může mít tento christologický střed pro vnější podobu církve v budoucnosti.

1. Bohoslužebné shromáždění nabývá rázu bratrského společenství a hlásání Božího slova

Už první koncilový dokument z roku 1963, konstituce o liturgii, přinesl jednu velmi závažnou větu /čl. 7/. Stane se mezníkem v dějinách a promění nepochybně podobu služeb Božích daleko za současnou liturgickou reformu: "Kristus je ve své církvi neustále přítomen, zvláště v liturgických úkonech. Je přítomen v oběti máe svaté jak v osobě sloužícího kněze /.../ tak zejména pod eucharistickými způsoby /.../ Je přítomen ve svém slově: to mluví on, když se v církvi předčítá Písmo svaté. I tehdy je přítomen, když se církev modlí a zpívá, jak to slíbil: 'Kde jsou dva nebo tři shromáždění v mém jménu, tam jsem mezi nimi' /Mt 18,20/".

Zbožnost posledních staletí prožívala přítomnost Pána prakticky jen ve svatostánku. Náš text však říká: Základně je Pán přítomen v posvátném shromáždění křesťanů vždy, když jsou dva nebo tři shromáždění v jeho jménu. Před substanciální přítomností pod eucharistickými způsoby je postavena aktuální přítomnost při konání eucharistické slavnosti. Mimoto je ještě aktuálně přítomen jako promlouvající při zvěstování slova.

K čemu zde došlo? Je tu korigováno jednostranné sakramentální chápání služby Boží a doplněno chápáním ekleziologickým a verbálním. To je program: Naše bohoslužba se musí stát "bratrskou", a tak personálním společným konáním - proti veškerému nesprávnému zdůrazňování slavnostnosti a kultovnosti. Naše bohoslužba se musí stát "verbalizovanou", naprosto srozumitelným hlásáním slova, "tractatio familiaris verbi Divini" /Filip Neri/.

2. Personální místní církvev - základ prožívání církve

Snad v žádném úředním církevním dokumentu všech staletí se nečetou takové věty, které byly vloženy do konstituce o církvi teprve v posledním jejím stadiu - do schématu ze dne 3. července 1964. Je to text obsahující velikou výbušnou sílu /čl. 26/: "Církev je skutečně přítomna ve všech místních zakonitých shromážděních křesťanů; která ve spojení s jejich pastýři Nový zákon nazývá také 'církve' /srov. Sk 8,1; 14,22-23; na různých místech/. Jsou totiž, každá ve svém místě, nový lid povoláný od Boha činností Ducha svatého a v přesvědčivé plnosti /srov. 1 Sol 1,5/. V nich se věřící shromažďují hlásáním Kristova evangelia a slaví se tajemství večeře Páně /.../ V každém oltářním společenství při biskupově posvátné službě se ukazuje znamení oné lásky a 'jednoty tajemného těla, bez níž nemůže být spása' /sv. Tomáš, Summa th. III, q. 73, a. 3/. V těchto shromážděních, i když často bývají malá a chudá nebo žijí v rozptýlení, je přítomen Kristus, jehož mocí se sdružuje jedna, svatá, katolická a apoštolská církev /.../"

Lidová církev žijící v uzavřených tradičních prostorách nemá už snad nikde na světě budoucnost /ani v Itálii, ani v Bavorsku, ani na Slovensku/. Církvi budoucnosti je communio malých bratrských kolektivů věřících v nevěřícím nebo indiferentním prostředí.

"Ježíš uprostřed" se prožívá konkrétně osobně v malých shromážděních věřících, při jejich slavení eucharistie v malém kruhu a v naslouchání slovu Božímu. Těmito malými rozptýlenými obcemi mohou být místní obce, ale v budoucnosti to budou patrně ve stále větší míře osobní obce. V prožívání Krista těchto základních obcí totiž žije církev. Ale tuto církev budoucnosti je třeba už dnes plánovat; shora citované věty budou Magna Charta církve budoucnosti.

3. Bratrství v Kristu - omlazující zřídlo církve

V dekretu o obnově řeholního života /čl. 15/ se nachází - jistě pod vlivem mnoha projevů Pavla VI. - text, který podává ještě hlubší chápání onoho "Ježíš uprostřed". V Mt 18,20 je přítomnost Krista vázána na shromáždění "dvou nebo tří" ve "jménu" Ježíšově, přičemž se vlastně neříká, že se to může uskutečnit pouze v obci řízené biskupem nebo dokonce jen při slavení eucharistie nebo při bohoslužbě slova. Následující text rozvíjí udivující teologii "Ježíše uprostřed". Stojí tam, že řeholníci - a to platí o všech věřících - "se mají jakožto Kristovy údy navzájem s úctou předcházet v bratrském soužití /srov. Řím 12,10/ a nesou břemena jeden druhého /srov. Gal 6,2/. Protože Duch svatý vlil do srdcí božskou lásku /srov. Řím 5,5/, těší se společenství, shromážděné ve jménu Páně jako pravá rodina, z jeho přítomnosti /srov. Mt 18,20/".

Kde je vzájemná láska, tam je Duch svatý; kde je Duch svatý, je pneumaticky přítomen sám Kristus. Zde se otvírají svěťové perspektivy pro křesťanský život v budoucnosti, kdy budou křesťané nepochybně žít všude na světě v rozptýlení. Mohou mít Krista uprostřed "v každé továrně, v každé studijní skupině, v každém vězení a koncentračním táboře, v každém parlamentu a ministerstvu, kde jen chtějí být ve vzájemné lásce ve jménu Kristově pospolu. Taková volná společenství věřících s Ježíšem uprostřed budou v budoucnosti nabývat pro život křesťanů z víry stále většího významu. Stanou se omlazujícími zřídly církevního života - uprostřed světa.

4. Ekumenické otevření církve

Konstituce o církvi opakuje /čl. 14/ tři základní Bellarminovy podmínky pro příslušnost k církvi: křest, správná víra a podřízení zákonným pastýřům. Činí to však se dvěma epochálními dodatky: "Do církevní společnosti jsou úplně začleněni ti, kteří mají Kristova Ducha a přijímají celé její zřízení /.../" /následují zmíněné tři podmínky/. Podle tohoto textu jsou ony tři podmínky nezbytné pouze pro úplné začlenění. Rozdělení církve nejde tedy až do základů. Kde chybí jedna ze tří podmínek, není ještě společenství církve uváděno v pochybnost, nýbrž pouze "úplné začlenění". Pak ovšem už nemůžeme mluvit prostě o "odloučených bratřích", nýbrž pouze o fratres se juncti secundum quid /odloučených po určité stránce/.

Důležitější však je vložka /objevuje se v poslední redakci textu/ "mají Kristova Ducha". Přítomnost Ducha svatého je rozhodujícím momentem pro začlenění do těla Kristova, důležitější než tři tradiční podmínky. Církev je lid Boží v Duchu svatém a její život je základem charismatickým. Odtud se dochází k novému pohledu na oddělené církve. A tak může dekret o ekumenismu /čl. 3/ předložit opravdu novou větu: Oddělené církve a společenství "nejsou bez významu a váhy v tajemství spásy. Neboť Duch Kristův se nezdráhá používat jich jako prostředků spásy".

5. Odstranění hranic vůči světu

Snad žádný jiný výrok Pánův není v koncilových textech - doslova nebo v obměnách - citován tak často jako Mt 25,40: "Co jste učinili jednomu z mých nejmenších bratří, mně jste učinili." To však neplatí jen o křesťanech. Tak píše pastorální konstituce Gaudium et spes /čl. 93/: "Otec chce, abychom ve všech lidech viděli a účinně milovali slovem i skutkem bratra Krista." - "Je třeba v bližním vidět Boží obraz, k němuž je stvořen, a Krista Pána, neboť v skutku jemu se věnuje, cokoli se dá potřebnému" /dekret o apoštolátu laiků čl. 8/. - Zvláště "v chudých a trpících vidí /církev/ obraz toho, který ji založil /.../; snaží se v nich sloužit Kristu." - To platí o všech křesťanech a ateistech - "ať jsou blízcí nebo cizí" /dekret o apoštolátu laiků čl. 4/.

Tato epifanie Krista ve tváři chudého a ateisty je něčím jiným než byzantské ikony. Tento obraz Kristův je jako magnet, který nás puď z našich domů a kostelů a posílá do dnešního světa. "Ježíš v bližním" - tímto obrazem Krista je církvi dnešních dnů dána spiritualita, která je hluboce humanistická, dovoluje dalekosáhlý dialog a umožňuje spolupráci se všemi "lidmi dobré vůle".

Shrnujeme: "Ježíš uprostřed" - to byla spiritualita koncilu, to je spiritualita dnešní církve. Tento duchovní střed proměňuje podobu církve a křesťanského života; implikuje zároveň nový otevřený poměr ke světu.

Předneseno v rámci Teologicko-pastoračního kursu v Praze 20. srpna 1968. Autor je prominentní biblista, em. profesor Teologického studia v Erfurtu, dlouholetý člen Papežské teologické komise, čestný doktor řady univerzit.

AGGIORNAMENTO

Slovo aggiornamento bylo zaklínadlo přípravy koncilu. Fakticky znamenalo více než prosté "zdnešnění"; stalo se symbolem pro všechny naděje na změnu, vyvolané svoláním koncilu 25. ledna 1959 Janem XXIII. v bazilice sv. Pavla za hradbami: změnu ve vnitřním fungování církve, v liturgické praxi a v hodnocení světa.

Přesto by bylo nesprávné domnívat se, že toto aggiornamento začalo koncilem. Naopak, 2. vatikánský koncil vyšel sice z vůle jednoho člověka, Jana XXIII., ale předcházela mu řada příznačných kroků: započatí biblické a liturgické obnovy, rozvoj apoštolátu laiků prostřednictvím různých hnutí, stanoviska /někdy v Římě odmítná/ velkých teologů, především francouzské školy /Congar, Chenu, de Lubac/. Z tohoto hlediska je pravda, že koncil byl pro mnoho lidí spíše cílovým než výchozím bodem. Ale tím jsme se dostali k diskusi o interpretaci koncilu, která znovu ožila s přípravou mimořádného synodu v Římě.

KOLEGIALITA

Koncil chtěl zařadit papežský primát do nového kontextu, totiž kolegiality biskupů. Ta je projevem kolegia biskupů kolem osoby papeže a uplatňuje se zvláště prostřednictvím koncilů a synodů. Je rovněž projevem faktické solidarity biskupů mezi sebou na úrovni každé dílčí církve.

Vedle obnovy synodní tradice, která sahá do prvních dob církve - od koncilu se jich v Římě konalo sedm - bylo jedním z nejvýraznějších institučních důsledků 2. vatikánského koncilu zřízení národních a oblastních biskupských konferencí.

CELAM /Latinskoamerická biskupská rada/ byla ustavena v roce 1955 v Rio de Janeiro, svou autoritu však potvrdila po koncilu, zvláště během konferencí v Medellinu 1968 a v Pueble 1979. Afrika má SCEAM /Symposium biskupských konferencí Afriky a Madagaskaru/, jež se opětovně přimlouvá za svolání afrického koncilu. Federace biskupských konferencí existuje rovněž na úrovni asijské a evropské /Rada biskupských konferencí Evropy/. V USA přišla s pozoruhodnými podněty mocná NCCB /National Conference of Catholic Bishops/, jako je pastýřský list o jaderném odzbrojení /1983/ nebo právě probíhající příprava dalších textů o kapitalismu a o úloze žen v církvi.

Tyto případy přispěly k určité decentralizaci církve, ale i k napětí s římskou kurií. Některé záměry CELAMu byly zbrzděny. Nebylo doporučeno uskutečnit africký koncil. Katecheze zavedená francouzským episkopátem se stala předmětem veřejných polemik.

Prefekt Kongregace pro nauku víry, kardinál Ratzinger, pokládá tyto konference za zprostředkující administrativní struktury a ne za projev autentické kolegiality mající teologický základ. Zdůrazňuje osobní odpovědnost každého biskupa.

DIALOG

Je to slovo, které se velmi ujalo. Od koncilu se fakticky datuje zahájení velkých dialogů katolické církve s oddělenými křesťany, s druhými náboženstvími a s nevěřícími. Institučním vyjádřením tohoto vývoje je vytvoření nových orgánů v římské kurií, a to tří

sekretariátů: pro jednotu křesťanů, pro dialog s nekřesťany a pro dialog s nevěřícími.

V koncilním prohlášení o vztazích k jiným náboženstvím *Nostra aetate* se píše, že "církev neodmítá nic z toho, co je v nekřesťanských náboženstvích pravdivé a svaté. Pozoruje s upřímnou úctou tyto způsoby jednání a žití, tato pravidla a nauky, které ať se jakkoli v mnoha bodech liší od toho, co sama zastává a navrhuje, přinášejí přece paprsek pravdy, který ozaruje všechny lidi." Těmito slovy církev uznává, že ostatní náboženství - židovské, mohamedánské, buddhistické - se rovněž nacházejí uvnitř procesu božského zjevení a mohou legitimně nabídnout různé cesty obrácení a spásy. To je významný zlom v poměru k předešlému postoji celkového a systematického odsouzení.

Návrhy na dialog jsou rovněž adresovány nevěřícím: po koncilu byla organizována více méně formální setkání s organizacemi ateistickými a zednářskými. Avšak od té doby má římský Sekretariát pro nevěřící především hodně starostí se vzestupem náboženské lhostejnosti, která je obtížnějším jevem k řešení než vyhlašovaný a organizovaný ateismus.

"LUMEN GENTIUM"

"Co je církev?" ptal se předkoncilní národní katechismus /ve Francii/, a odpovídal: "Církev je společnost věřících, založená Ježíšem Kristem a řízená papežem a biskupy pod vedením papeže." Před koncilem se církev představuje ještě jako společnost hierarchická a autoritativní.

Konstituce o církvi *Lumen gentium* /Světlo národů/, schválená 21. listopadu 1964 /2 154 hlasy proti 5/ předkládá nový a základní přístup. Církev je definována především jako "tajemství", zapouštějící své kořeny v neviditelné realitě, k níž člověk přináší svou vírou. Teprve potom je rozebírána ve své služební struktuře. "Boží lid" /laici, řeholní osoby, kněží/ - narážka na lid odcházející z Egypta a na první křesťanská společenství - je dokonce uveden před hierarchickou úlohou papeže a biskupů.

To je naprosté obrácení perspektivy. Církev už není dokonalou společností, skládající se z podřízených jednotlivců: stává se společností svobodných a odpovědných věřících, otevřených službě lidem. K tomu přistupuje definice církve chápané jako "svátost": "Kristus /.../ ustanovil své tělo, to je církev, jako všeobecnou svátost spásy."

Jiná základní myšlenka v *Lumen gentium* je tato: Mezi všeobecným kněžstvím věřících a služebním neboli hierarchickým kněžstvím jsou vzájemné vztahy. 2. vatikánský koncil tedy pojednává o místě laiků jako takových a nikoli už v jejich vztahu podřízenosti. Od koncilu také pozorujeme, jak laici přejímají čím dál více odpovědnosti ve službách církve /liturgie, katecheze/ nebo v hnutích, avšak obnova jejich úlohy nadále naráží na tuhost modelů zavedených tradicí; týká se to zvláště služby ordinovaných osob /kleriků/ a speciální role ženy.

INKULTURACE

Tento termín znamená vnesení křesťanské zkušenosti do samého nitra kultury a mentality národa. Po staletí ovládala intelektuální a teologické myšlení západní církve evropská kultura. Její ideál křesťanské společnosti se pokládal za model exportovatelný kamkoli

do celého světa a inspiroval apoštolát celých generací misionářů.

Na Koncilu navrhla církev zcela změněnou představu svého evangelizačního poslání: v konstituci *Lumen gentium* se stává společenstvím dílčích církví, jež respektují formy místní kultury. Křesťané působící mezi nekřesťanskými národy "musí dobře znát jejich národní a náboženské tradice a s úctou a optimismem odhalovat v nich zárodky Sleva" /*Ad gentes*, čl. 11/. Koncil jde až tak daleko, že žádá pro mladé církve "přizpůsobenou katechezi" a "liturgii sladěnou s duchem národů".

Upuštění od jediné a normativní kultury, ztotožněné se západní civilizací, ve prospěch křesťanství vtěleného do různých kultur je pro katolickou církev základem "skutečné koperníkovské revoluce" /Joseph Komonchak/. Všechny snahy latinskoamerických, asijských a afrických církví formulovat ve vlastním jazyku a vlastními gesty nauku víry a církevní dění vycházejí z 2. vatikánského koncilu. Doklad o tom podal zairský kardinál Josef Malula, jenž na synodu o evangelizaci /1976/ prohlásil: "Ještě včera cizí misionáři christianizovali Afriku. Dnes jsou křesťané Afriky vyzýváni afrikanizovat křesťanství ..."

LITURGIE

Je poctivé říci, že liturgická obnova začala před koncilem. Objevily se již obrádky v národním jazyku. Už před 2. vatikánským koncilem byla povolena večerní mše a omezení eucharistického postu na hodinu.

Konstituce o liturgii - kterou přijal koncil jako první - rovněž zdůrazňuje konec epochy, v níž převládala individuální a formální zbožnost. Podporuje větší rozmanitost ritů a přispívá k aktivnější a pospolitější účasti laiků na mešní liturgii, na slavení svátostí a na modlitbě.

Nejpozoruhodnějším rozhodnutím je upuštění od používání latiny v mešních čteních a zpěvech ve prospěch domácího jazyka. Jde o nové přizpůsobení se církve rozmanitosti mentalit a moderní kultuře. Koncil rovněž v určitých omezených případech schválil přijímání pod obojí způsobou a vrátil úctu praxi koncelebrování.

Vydání misálu Pavla VI., vyhlášeného v roce 1970, nových obrádků manželského snatku, zpovědi a křtu byly velké etapy v zavádění liturgické reformy, která vyvolala velice vášnivý odpor - protože měnila zvyky a epochu - především u integristických přátel mons. Lefèbra, který učinil z opuštění latiny symbol rozchodu koncilu s tradicí církve.

Mezitím byl učiněn tradicionalistům ústupek: 3. října 1984 dala římská Kongregace pro bohoslužbu biskupům právo povolit za určitých podmínek slavení latinské mše podle ritu Pia V. pro věřící, kteří o to požádají.

NÁBOŽENSKÁ SVOBODA

Je to jedna z nejdůležitějších otázek, které projednal 2. vatikánský koncil. Deklarace *Dignitatis humanae* /o důstojnosti lidské osoby/ znamená obrat vůči staletím nesnášenlivosti a pronásledování. Je to dokonce poprvé, kdy toto téma vyvolalo dokument magisteria katolické církve.

"Tento vatikánský sněm prohlašuje, že lidská osoba má právo na náboženskou svobodu /.../ Toto právo /.../ má být uznáno v právním

uspořádání společnosti", uvádí koncilní prohlášení, které vypočítává určitý počet těchto nepromlčitelných práv: právo stavět náboženské budovy, právo vytvářet kultovní instituce, právo vyučovat a veřejně vyjadřovat svou víru, právo rodičů zvolit svým dětem náboženskou výchovu.

Podobně jako na samotném koncilu, tak i v následujících letech podnítilo toto prohlášení četné spory, při nichž integristé vytýkali církvi, že povzbudila "relativní" a "subjektivní" koncepci víry. Avšak v poměru k období, kdy církev prohlašovala, že pouze pravda, kterou ona vyhlásí, má právo a že každý omyl zaslouží odsouzení, otevřelo po koncilu toto uznání práv vlastních každému člověku cestu k zaujetí řádných postojů ve prospěch práv člověka.

"GAUDIUM ET SPES"

"Radost a naděje", to jsou první slova konstituce o církvi v dnešním světě /Gaudium et spes/, která s konstitucí o církvi Lumen gentium je nejvýznamnější konstitucí koncilu. Byla vyhlášena 7. prosince 1965 /2 309 hlasů proti 75/.

Je to poprvé v dějinách církve, že koncil zaujímá stanovisko k "naléhavým" otázkám své doby. Rodina, kultura, hospodářsko-sociální život, politické společenství, mír a společenství národů: to jsou nadpisy kapitol "pastorační" části Gaudium et spes, jíž předchází "nauková" část, týkající se v hlubších aspektech vztahu církve k lidem a ke světu.

Obviňována z toho, že zameškala velká historická setkání v dějinách - průmyslová revoluce, nástup dělnictva, společenských věd, moderní vědecký výzkum - církev se konečně zasazuje s časem. Konstituce Gaudium et spes, která legitimovala a upravila většinu aktivit ve světě křesťanů, hierarchie či aktivistů v základně, znamená konec jednoho ideálu: celistvé křesťanské společnosti /chrétienté/. Církev už neusiluje o kontrolu společnosti, nýbrž jejím jediným posláním je připomínat "včas i nečas" hluboké zaměření veškerého společenského života, totiž rozvoj člověka: "Církev věří, že může značně přispět ke stále větší humanizaci lidí a jejich dějin."

Protože se tento koncilní text dotýká otázek své doby, je nepochybně jedním z těch, které nejvíce zastaraly. "Slovo krize", říká otec Jean-Yves Calvez /v předmluvě ke zvláštnímu číslu Cahiers, duben 1984/, "kterého se dnes tolik používá, nebylo pro Gaudium et spes typické." Proto by tento text, sestavený v souvislostech, které mnozí pokládali za příliš optimistické, měl být předmětem debat na příštím mimořádném synodu.

EKUMENISMUS

Od prvních dnů koncilu bylo 30 anglikánských, protestantských a pravoslavných pozorovatelů - zvláště z moskevského patriarchátu - předmětem všeobecné zvědavosti. Zatímco se katolická církev až doposud vyhýbala všem velkým iniciativám vedoucím ke sblížení křesťanů, zvláště ze strany Ekumenické rady církví, dal Jan XXIII. koncilu rozhodně ekumenickou orientaci. "Znovu jsme se začali milovat", prohlásil Pavel VI. poslední den při loučení s pozorovateli.

"Snaha o obnovu jednoty mezi všemi křesťany" - to jsou první slova dekretu o ekumenismu Unitatis redintegratio. V roce 1964 byl oficiálně vytvořen Sekretariát pro jednotu křesťanů, kterému byl postaven do čela kardinál Bea, jedna z velkých postav koncilu.

Od té doby se množí příkladná gesta, jako setkání papeže s patriarchou Athenagorasem nebo s arcibiskupy z Canterbury. Pavel VI. navštívil v roce 1969 Ekumenickou radu církví v Ženevě. Vznikaly orgány usilující o vzájemnou informovanost a o společné prověřování teologických rozdílností: např. ERC a Sekretariát pro jednotu křesťanů vytvořily Komisi pro víru a ústavu.

Také v základně postupoval ekumenismus, jak to ukazuje např. týden modliteb za jednotu křesťanů, setkání kolem protestantského společenství v Taizé a růst počtu smíšených manželství.

Po počátečním nadšení však je možno dnes pozorovat určitou zadýchanost. Velké dialogy došly k významným textům, jako je dokument "o křtu, eucharistii a kněžské službě" z roku 1981, schválený Komisí pro víru a ústavu. Naráží však na čím dál větší rozdíly v otázce kněžské a biskupské služby a papežského primátu. Jean Delumeau přirovnává ekumenické hnutí ke slézání hory: "Na počátku", praví, "je postup rychlý. Když ale potom začne výstup, postup vpřed se zpomalí a nastávají opravdové potíže." Jsme v tomto stadiu.

ZJEVENÍ

Živě Konstituce Dei verbum o Božím zjevení vyvolala na začátku koncilní diskuse mezi stoupenci dogmatického zaměření církve inspirovaného tradicí, Tridentským a 1. vatikánským koncilem a mezi těmi, pro něž je Písmo, Starý a Nový zákon, hlavním zdrojem božského zjevení.

Dei verbum /čl. 9/ odmítá hned na začátku předešlé tendence a uvádí, že tradice nesmí mít přednost před Písmem: "Trádice a Písmo jsou těsně spojeny a mezi sebou komunikují. Obojí pramení z téhož božského zdroje, tvoří proto tak říkajíc jeden celek a směřuje k témuž cíli." Jinak řečeno, Boží slovo platí za normu církve. Koncil vrátil studiu Písma celou jeho váhu.

Henri Tincq - Le Monde Aujourd'hui, 17.-18. 11. 1985

L A I K O K O N C I L U

Jean Delumeau

: : : J. Delumeau, historik a profesor na Collège de France, poskytl nedávno interview o Druhém vatikánu. Přinášíme výňatky. : : :

Církev v každém případě zaujala od 2. vatikánského koncilu postoje, které znamenají opak tradičních nauk a které se jeví být jakousi sebekritikou - i když to slovo nebylo vysloveno. Vezměme jako příklad náboženskou svobodu. Od Konstantina Velikého žila církev prakticky v režimu státního náboženství a popírání svobody svědomí. Pius VI. za Francouzské revoluce odsoudil Deklaraci práv z roku 1789, protože článek 10 vyhlášoval, že "nikdo nemá být obtěžován pro svoje názory, třeba i náboženské". Pro Řehoře XVI. v 19. století byla svoboda svědomí "šílenstvím". V encyklice Quanta cura /z roku 1864/ Pius IX. znovu odsoudil "názor, podle něhož svoboda svědomí a kultu je právo vlastní každému člověku".

Obrat uskutečněný Druhým vatikánským koncilem je tedy závažný, protože potvrzuje: "Lidská bytost má právo na náboženskou svobodu. Nikdo nesmí být v náboženské oblasti donucován jednat proti svému svědomí, ani se mu nesmí bránit, aby podle něho jednal." Může-li

dnes Jan Pavel II. vystupovat jako jeden z velkých obhájců ve věci lidských práv a svobody svědomí, je tomu tak proto, že text koncilu mu uvolnil ruce.

Vezmeme ještě případ ekumenismu: Už dnes nám dělá potíže vzpomenout si na situaci, jaká byla před rokem 1962. Do té doby byl římský postoj vůči ostatním křesťanským vyznáním celkově vzato negativní. Druhé vatikánium změnilo pohled katolíků nejen na protestanty, pravoslavné, ale i na nekřesťany, židy a navíc i na nevěřící a anglikány,

- Zkrátka, je to výzva, aby se změnil pohled na celek kultur a zejména na moderní kulturu. Jan Pavel II. je v naprostém souladu s 2. vatikánským koncilem, když při ustavení Papežské rady pro kulturu v roce 1982 praví: "Štýk kultur je výsadní oblastí dialogu mezi lidmi také při hledání nového humanismu pro naši dobu."

Jedním z negativních hledisek bilance je, že církve nezměnily svůj způsob vlády. 2. vatikánský koncil otevřel cestu kolegiálnější vládě tím, že dal více odpovědnosti biskupskému sboru. Až doposud je třeba mít za to, že se toto otevření konkrétně neuskutečnilo.

Znamená to tedy, že se římská církev v ostatním, což je pro mne podstatné, změnila. Nezapomněla na roli laiků. Často - a právem - se uvádí příklad 220 000 lidí ve Francii, kteří vyučují děti katechismu. V USA je v církvi aktivní každá čtvrtá katolická žena.

Dále se církve otevřela moderní kultuře. Při této příležitosti pozorují rozdíly důrazu mezi projevy kardinála Ratzingera, prefekta Kongregace pro nauku víry, a samotného papeže, který svoláváje synod nenechal nikoho na pochybách o svém úmyslu "oslatvit" koncil a držet se cesty jím vyznačené: "Církev", prohlásil, "chce jít cestou do třetího tisíciletí uprostřed lidí a s lidmi ..."

Nemysleme si, že 2. vatikánský koncil probíhal v letech 1962-1965 v situaci kompaktní křesťanské společnosti a že krize víry začala až po něm. Takový historický pohled je nepřijatelný. Neobstojí ve zkoušce faktů: Kniha "Francie, země misijní ...", pochází z roku 1943 a iniciativa dělnických kněží v padesátých letech už byla uvědoměním odlivu křesťanského ducha v naší společnosti.

Křesťanské dějiny se dají znázornit vlnovkou. Procházejí prohlubněmi a vrcholy, které anglosaští protestanté nazývají "revivals" /obrození/. Církev zažila několik takových obrození: gregoriánská reforma, vznik žebravých řádů ve 13. století, dvě reformy - protestantská a katolická - v 16. století, misijní elán 19. století. Z naší doby bych uvedl uvědomělost motivovanějších laiků: Je-li křesťanů fakticky méně, cítí ti, kteří zůstávají, že se jich víra více dotýká.

Je skutečností, že jedním z velkých problémů naší doby je problém agnosticizmu, velmi rozšířeného, po němž nestačí hodit kamenem a říci, že je plodem západního konzumismu a hedonismu, ale je třeba se pokusit pochopit ho. O otázce agnosticizmu by měly hlavní křesťanské církve začít uvažovat společně za přispění historiků, sociologů a antropologů.

Le Monde Aujourd'hui, 17.-18. 11. 1985

Nečekané svolání mimořádného synodu bylo přivítáno s rozpaky. Hlavně se ozývaly obavy, že má za úkol zmrazit pokoncilní vývoj. Podnět k obavám dávaly sílící kritiky pokoncilního vývoje a zejména schlazující tón předsynodních projevů kard. Ratzingera. Naproti tomu prohlásil kard. König: "Nikdo nemůže koncil vyhladit, zneplatnit, předělat. I papež je přesvědčen, že neexistuje návrat před koncil. Přesně vzato, s uskutečňováním koncilu se sotva začalo. Příliš dlouho jsme se zdržovali u jednotlivých aspektů, např. u liturgické obnovy, zato nebyly dost prohloubeny jeho nejdůležitější dokumenty: o úkolech církve v dnešním světě, o apoštolátu laiků, o náboženské svobodě, o vztahu k jiným křesťanům. Synod by mohl být příležitostí osvobodit se od balastu neplodného pesimismu a debatování."

Průběh synodu /25.11. - 8.12./ potvrdil v podstatě tato slova. Linie koncilu byla jasně potvrzena a program jeho realizace konkretizován v řadě bodů. Tím cennější výsledek, že na synodu byla církev reprezentována v imponující šíři: 103 z Třetího světa, 51 z Evropy a Severní Ameriky, 11 z komunistických zemí - celkem 165 hlasujících. K tomu 10 pozorovatelů z nekátolických církví a další zvláště pozvaní hosté s právem slova: kard. König, Alfrink, Suenens, Garrone, teolog H. Urs von Balthasar, matka Tereza, Klára Lubichová aj.

Před synodem začalo vířit množství problémů a požadavků, např.: přehnaný konformismus vůči Římu /Civiltà cattolica/, antikoncepce a svátosti rozvedeným, zpomalený ekumenismus atd. Začátek synodu byl proto poznačen určitým napětím, které však brzy přešlo ve společnou snahu 1. vyslechnout všechno, 2. shodnout se na důležitých bodech a 3. vytknout problémy k dořešení teologickou prací.

1. Z množství konkrétních podnětů přednesených v diskusi: problémy místních církví musíme řešit my sami /Afrika/; výměna zkušeností mezi církvemi postiženými útlakem /Sudán/; naslouchat i velkým náboženstvím Asie /Indie/; laici jsou velká naděje pro 3. tisíciletí /Costa Rica/; Duch sv. mluví i skrze Boží lid, naslouchat mu /Brazílie/; kritérium koncilu: vnitřní zakoušení Boha /Malajzie/; řeholní bratři laici /OSB/; živější společenství mezi biskupy /Anglie/; probouzet misijní elán u mládeže /Španělsko/; překonat nechuť k církevnímu právu /kuriální kard./; být pro chudé, nebezpečí "lidové církve" /Kolumbie/; teologie osvobození /Brazílie/; v diaspoře uchovat identitu /Turecko/; mladým jasně předkládat jejich poslání /Severní Afrika/.

2. Hlavní body závěrečného prohlášení: I. Vděčné potvrzení koncilu, vůle realizovat jej. Negativní vývoj má spíše jiné příčiny. II. Významná koncilní témata: A. Proti sekularismu, prožívat tajemství církve, všeobecné povolání k svatosti. B. Zdroje života církve: Písmo, učení, evangelizace, liturgie. C. Společenství: jednota a pluriformita, kolegialita, spoluodpovědnost, ekumenické vztahy. D. Poslání: Gaudium et spes, teologie kříže, aggiornamento, inkulturace.

3. Úkol: Prohloubit znalost koncilu, uplatňovat /diecézní synody/. - Formace kněží, duchovní vedení laiků, manželská spiritualita. - Vypracovat společný katechismus církevního učení, vzdělání bohoslovců spolu s církevním smýšlením, teologické pochopení liturgie. - Kodifikovat východní církevní právo, ujasnit teologicky biskupské konference a zásadu subsidiarity. Analyzovat znamení doby; zkoumat a realizovat: teologii kříže, inkulturaci a dialog, opci pro chudé, sociální nauku.

"Největším překvapením pro všechny včetně papeže bylo, že vše proběhlo tak harmonicky /.../ Pro mne bylo jedním z největších zážitků, že se církev při neuvěřitelné rozmanitosti obejde bez uniformity, a přece má pravou jednotu /.../ pronásledované církve zdůraznily důležitost spojení s Římem /Ch. Schönborn OP ze synodního sekretariátu/.

ČESKÁ KONCILOVÁ BILANCE

Bilancovat znamená dvojí: shrnout fakta a zhodnotit výsledek. Abychom zhodnotili Druhý vatikánský koncil, nesmíme se spokojit s jedním hlediskem, např. jen kolik přinesl nového nebo kolik zachoval starého. Staré nebo nové není měřítkem hodnoty, ale jen místa na souřadnici času. Působení koncilu bylo dobré nebo nedobré podle toho, jak církvi pomohlo být více církví - Božím lidem, Kristovým tělem - nebo naopak. V koncilu církev uplatnila "nové i staré" /Mt 13,52/ osvěžením původních hodnot evangelia a vykročením do nové doby.

Po dvou desetiletích přehlížel biskupský synod 1985, co z té setby vyrostlo. Dílčí církve referovaly za sebe a bylo to zajímavé i povzbuzující. Mnohde předcházelo veřejné bilancování v diskusích a v tisku. Ukázalo se, jak mnoho koncil všude znamenal, i když s různým důrazem, kolik z něho bylo realizováno - a kolik ještě zbývá.

Česká církev, a vůbec církve v Československu, je po té stránce asi uprostřed, dejme tomu mezi Čínou a Rakouskem. Nesmím zůstat u malého jubilejního ohlédnutí v tisku /KN, DP, Infoc/, má-li koncil být přítomen v našem životě jako kritérium a stimulant. Zde tedy aspon počáteční pokus o přehled a zhodnocení.

Díky Bohu, nebyli jsme stranou koncilní obnovy, ale mohli jsme ji provést jen částečně, z důvodů hlavně vnějších. Z našich biskupů se všech zasedání zúčastnil jen pražský, tři slovenští některých. /"Míroví" kněží jen jako turisté./ Katolický tisk o koncilu referoval, Duchovní pastýř přinášel překlady dokumentů, ale na jejich soubor vyšlý v Římě dosud čekáme. S realizací se začalo jen na poli liturgie, tedy v prostoru kostelů. Teprve asi dva roky uvolnění /1968-1970/ poskytly větší možnosti, jejichž výrazným nositelem bylo Dílo koncilové obnovy s účastí biskupů, kněží, řeholí i laiků. A potom už zase návrat k živoření.

Přehlédněme letmo, jak naše církve koncilově dozrála a co ještě zbývá - v některých bodech, jako podnět k domýšlení. Souběžně jde o dvojí rovinu: vnější realizace a vnitřní postoj.

Aggiornamento - Slovo papeže Jana symbolizující obnovu vyvolalo i u nás rozdílné reakce: nadšení i obavy. Během let se krajní polohy díky zkušenostem pokoncilního období sblížily; jednu užali potřebu nových forem, druhí nutnost kontinuity vývoje. Zbývá přesto rozšiřovat si vzájemně obzor a společně odmítat neživé tradice i neodpovědné experimentování.

Církev - Útlak nám pomáhá ocenit její viditelnou skutečnost. Vztah k římskému centru, k papeži, a k všeobecné církvi zesílil, podobně k biskupům a kněžím ryzí ražby. Styl vedení však zdaleka není doladěn, v místních rozměrech /konzistoriích, farnostech, řeholích/ zatím jen částečně se prosazuje brátrský vztah místo starých způsobů. Nepodceňovat důležitost této věci. Zkušenostmi vytvářet optimální model duchovní autority mezi extrémní kamarádství a samovládu.

Struktura - Zásady kolegiality a subsidiarity našly výraz v nových formách církevní struktury. U nás vznikly nakrátko kněžské, pastorační a farní rady, odborné komise apod.; byly potlačeny. Udrželo se určité vědomí odpovědnosti kněží i laiků za církve, diecézi, farnost a povinnosti nemlčet k problémům přesahujícím osobu nebo rodinu. Škoda, že zatím dost sporadicky.

Učení - Potěšitelný je zájem o Písmo jako knihu a základ poznání víry. Riziko svévolných výkladů není třeba přecenovat, ale ani nelze ignorovat magisterium a svědomité, pastoračně citlivé teologické bádání. Osobní víra potřebuje být svobodná, jinak to není vztah k Bohu, ovšem naukovou autoritu nedař Kristus své církvi nadarmo. Současný

katolíků se nemá oddávat ani pohodlné, ale péči poslušnosti ani svéhlavé soběstačnosti.

Katecheze - Slibné náboženské v letech uvolnění /vyučování na školách, katechetické studium, pomůcky/ podlely postupně "normalizaci". Zato vyrostla katecheze v rodinách atd., navzdory policejnímu stíhání. Náznak rozumnější státní politiky snad můžeme vidět v nedávném povolení tisku tří učebnic, zdaleka ne uspokojujících textem a nákladem. V každém případě, koncilem zdůrazněná povinnost náboženské výchovy v rodině je výzvou ke školení rodičů pro katechizování.

Liturgie - Jediná oblast, kde bylo možné v podstatě uskutečnit koncilovou obnovu: úpravu interiéru kostelů, změnu obřadů, zpěv, vynikající překlady liturgických knih. Úkolem zůstává prohloubit ducha, prožívání a současnou liturgickou spiritualitu.

Společenství - Na zásadní přerod církve lidové /masové/ v církev společenství /obcí/ nás poněkud připravilo kroužkové hnutí v prvních poválečných letech. Spontánní sdružování mladých je nejpozitivnější důkaz životaschopnosti církve u nás. V "malých církvích" vyrůstá církev budoucnosti, muži a ženy se zralou osobní vírou, s ideály služby Bohu a bližním, s odpovědností za svou církev i za svůj svět. Předpokladem je, že nezůstávají stuleni do sebe jako nějaký zájmový kroužek přátel. Společně trávený čas je třeba využít co nejhodnotněji: modlitbou, ale i uceleným studiem Písma a teologie, vzájemným inspirováním k duchovnímu růstu, s odbornou pomocí kněze.

Laici - Koncil jasně určil jejich významné místo v dnešní církvi a jejím působení. U nás se projevují veřejně v liturgii a neveřejně katechizováním. Nejzávažnější úkol plní apoštolátem /evangelizací/ ve svém prostředí. Přísluší jim také právo a úkol angažovat se křesťansky v profánním životě, kde mají odpovědnost za prosazování obecného dobra a potírání zla. Když se katolíci ozvou k závažným problémům občanské společnosti /např. k interrupcím/, splní mravní povinnost i ke státu.

Ekumenismus - Po krátkém období manifestovaného bratrství mezi křesťany /po Lednu/ se představitelé církví odmlčeli. Ustaly i jiné kontakty např. teologické /"pro strach před židy"/. Neustal však "ekumenismus zdola", neformální setkávání v modlitbě, uvažování i životní praxi. Teologické vakuum však volá po zaplnění, i jako pomoc pro spontánní sbližování v základně. Velmi málo se dělá pro vytváření bratrské mentality ve všech církvích, pro odstraňování předsudků a cit. zábran.

Svět - Koncil otevřel dokořán brány katolického ghetta. Zděděný pocit méněcennosti nám pomohl částečně odstranit už doby těsného soužití s národem v době nacismu a stalinismu. Ještě je zapotřebí zapracovat na vytvoření správného vztahu k světskému okolí. Musí být nesen především zásadní vůlí k pravdě o sobě i o jiných, projevovanou zájmem o všechny velké hodnoty dnešní doby, jejich nepolovičatým přijetím, ale i samostatným myšlením a odolností vůči propagandám. Pravá křesťanská láska k ne-našincům, evangelizace s plnou úctou k osobnosti.

Bilance - navzdory všemu - přece jen aktivní. Díky Bohu za koncil.

-q-

! JAKO VÍDEŇSKÝ ARCIBISKUP jsem nikdy nezažil, že by Řím porušil zásadu kolegiality. Přicházejí rady, pokyny, ale nikdy jsem neviděl dokument obsahující rozkazy. Ve smyslu koncilu je přece i římský biskup při všech svých privilegiích služebník církve, ne její velitel. A církev je "putující Boží lid", sestávající z biskupů, kněží a laiků.

! Kardinál Franz König

JAN HUS - HERETIK, NEBO PŘEDCHŮDCE DRUHÉHO VATIKÁNSKÉHO KONCILU

Stefan Swieżawski

Nedávny mimořádný synod byl aktem slavnostního a jednomyslného schválení smělého trendu započatého Druhým vatikánským koncilem. Bylo to - snad po prvé v dějinách církve - velké dílo evangelijní obnovy, které hierarchie nejen schválila, ale sama program obnovy nastolila a autoritou nejvyšších církevních činitelů plně podpořila a potvrdila. Tato vědomě nastoupená a posledním synodem potvrzená linie otevřenosti vůči všem vnuknutím a podnětům Ducha svatého, musila definitivně skončit s postojem odsuzování bludů a separování se od nich. Přijala směrnici /doporučenou kdysi sv. Tomášem Akvinským/ vždycky nejprve a především vyhledávat to, co spojuje, teprve v druhé řadě brát v úvahu odlišnosti a přitom se snažit dopátrat jejich vlastního hlubokého odůvodnění. Důsledkem této vědomě zvolené otevřené orientace, která tvoří podstatu slavného koncilního *aggiornamento*, musila být revize řady zákroků provedených církví v minulosti, zbytečně horlivých a extrémních a v mnoha případech chybných a škodlivých. Proto se dnes jeví potřeba revidovat řadu církevních odsouzení a zákazů, jak se to stalo i dříve, když byly odvolány některé místní cenzury nebo procesy /např. proces vedoucí k upálení sv. Jany z Arku/. Mnoho už bylo vykonáno tím, že se nám dnes jeví v jiném světle Galileo i Martin Luther. Ještě je však třeba mnoho udělat. Jde o takové osobnosti jako byl velký teolog Origenes nebo Jan Hus, mučedník neboli svědek nového a hluboce evangelijního pojetí církve. Již v roce 1965 napsal náš biskup M. Rechowicz, že se mezi katolíky množí hlasy, žádající osvobození Husa "od výtky hereze a také /.../ revizi procesu v Kostnici" /1/.

K těmto hlasům se připojuji s plným přesvědčením, ač nejsem teolog. Mým oborem jsou dějiny filozofie 15. století, což mi umožnilo seznámit se poněkud blíže s Husovými názory i s celou složitou tematikou, spojenou s jeho dílem.

Nehledě k obludnosti, jakou bylo odsuzování lidí za jejich názory na krutou smrt upálením, celá "Husova záležitost" - jak se odehrála na koncilu v Kostnici - se až hemží příznaky a epizodami, které na nás působí krajně ošklivě. Velká řada takticko-politických prvků se zastírala pláštěm bdělosti nad čistotou víry.

Glejt vydaný Husovi Zikmundem Lucemburským a nepřátelství vůči Husovi a Čechům byl ponecháván volný průchod. Již dlouho před odsouzením bylo s mistrem Janem v Kostnici nakládáno jako se zločincem přes protesty přítomných Čechů a Poláků. Když čteme akta procesu, máme dojem, že text retraktace /odvolání bludů/, který byl Husovi předložen k podpisu, byl pro něj nepřijatelný, neboť byl nesprávný a opřeny o tvrzení připisovaná mu mylně a zlovolně. Hus proto odvolání nepodepsal, naopak dne 1. července 1415 před koncilem slavnostně prohlásil, že je připraven kdykoli odvolat bludy proti víře, kterých se prý dopustil, že však nemůže uznat za svoje názory, které nikdy nehlásal. Obrana pravdy však Husovi nepomohla. V Kostnici zvítězilo násilí a zájem za každou cenu zničit nebezpečného protivníka. Když čteme zápis průběhu patnáctého zasedání kostnického koncilu, při němž byl čten dlouhý žalobní spis proti "kacíři Husovi", nabýváme dojmu, že nešťastný "heretik" byl vtělením autentických morálních i evangelijních hodnot, zatímco jeho žalobci se podobali "farizeům a zákoníkům" z evangelia, plným pokrytectvím, falešné domyšlivostí a sebeuspokojením.

Na onom patnáctém zasedání dne 6. července 1415 bylo zredigováno 30 tezí z Husových spisů /zejména z De Ecclesia z roku 1413/. Tyto teze byly zároveň s autorem odsouzeny jako bludné a odporující víře i morálce, ačkoli Hus prohlašoval, že názory, které jsou mu přičítány, nehlásal. Svědek této události, Čech Petr z Mladonovic, sděluje, že Hus musil rozsudek, odsuzující ho na smrt a zatracující ho, vyslechnout vykřeče a že po rozsudku se modlil takto: "Paně Ježíši Kriste, odpusť všem mým nepřátelům; prosím tě o to skrze tvoje veliké milosrdenství. Víš, že proti mně shromáždili falešné svědky a vybrali vylhané citáty. Odpusť jim ve jménu svého nekonečného milosrdenství."

Po Husovi byl poslán na hranici /30.5.1416/ jeho o několik let mladší kolega, mistr pražské univerzity, Jeroným Pražský. Zemřel pouze proto, že nechtěl podepsat, že rozsudek koncilu proti Husovi byl spravedlivý /učinili tak všichni účastníci koncilu pod hrozbou trestu smrti!/. Kdo nesouhlasil s rozhodnutím koncilu, byl zařazen mezi nepřátele církvi uznávaného neměnného společenského pořádku. Nebylo bezpečné být považován za stoupence odsouzených názorů nebotal psát o smrti obou Čechů, jak to učinil Eneáš Sylvius Piccolomini, pozdější papež Pius II.: "Historie nás ujišťuje, že žádný filozof nepodstoupil smrt s takovou statečností, s jakou ti dva vydrželi žár plamenů" /2/.

x

V čem spočívala podstata konfliktu? Hus se domáhal hluboké reformy celého církevního života, vycházející z autentického návratu k evangeliu. Tím však ohrožoval základy tehdejšího politického systému císařské monarchie a papežského státu i papežské a biskupské vlády v časné oblasti /in temporalibus/. Jeho učení se týkalo především sféry morální. Když důsledně analyzujeme Husovy názory, vnucuje se nám, že nebyl bludařem, že byl spíše radikální ve svých požadavcích na duchovenstvo, a nadto byl Čech, který se stavěl proti germánské dominanci v Praze. Postavil se tak proti dvěma mocnostem: proti centrálním církevním úřadům, které bránily svůj "stav vlastnictví" /podle jejich přesvědčení neodlučně související s ustáleným pořádkem v církvi/ - a proti císařství, které se bálo každého projevu emancipace partikulárních, národních království.

Zdá se, že tyto důvody - v podstatě politické - byly hlavní hnací silou mohutného útoku proti Husovi a později proti husitům. Již na počátku 15. století Němci, uchylující se k falšování a podvodu, usilují prokázat, že česká "národnost" /natio/ na pražské univerzitě je sídlem doktrinálních bludů, převzatých z prací radikálního anglického reformátora Johna Wyclifa. V ostrých střetnutích se Češi snaží dokázat, že polovina z 45 tezí, které odsoudila německá "natio" /28.5.1403/ je zfalšována /3/. Německo-český boj nám připomíná v téže době se rozhořívající konflikt křižácko-polský. Je velmi pozoruhodné, že Hus vystupuje na obranu českých sedláků utiskovaných německými pány a navazuje kontakty k uzavření spojenectví s Jagellem a Witoldem. Nezapomeňme, že Češi dokonce nabízeli Vladislavu Jagellonskému korunu.

To vše vyžaduje další zevrubné zkoumání. Vyvstává však dojem, že doktrinální důvody při obviňování Husa a Čechů byly násilně upraveny do předem zkonstruované žaloby. Nejnovější bádání potvrzují např. výrazný vliv Wyclifových názorů na Prahu, vždyť v té době mezi Čechami a Anglií byla živá kulturní výměna /dcera panujícího císaře Karla IV. a sestra krále Václava IV. byla ženou /1381/ anglického krále Richarda II./ . Zároveň však tato bádání osvětlují Husovu vnitřní nezávislost na mnoha Wyclifových tezích, které zčásti při-

jímal a zčásti pomíjel /4/. Nepřátele Husa a Čechů imputovali českému středisku přílišnou oddanost krajnímu realismu /platónskému/, což nebylo ve shodě s pravověrnou teologií, a viděli v tom zdroj všech herezí /Universalia realia sunt haeresis seminaria - Obecné pojmy chápány krajně realisticky jsou semeniště hereze/ /5/. Doktrínální situace v tehdejší Praze byla daleko složitější a jak se zdá, doktrínální spory byly podřízeny konfliktům národnostně sociálním a zejména sporům o samu podstatu křesťanství a církve.

Nesmiřitelnými odpůrci Husa se stali lidé, kteří měli zcela jinou představu církve, její struktury a poslání než on, v programu českého reformátora viděli plamínek nového rozdělení církve, tehdy rozbité a oslabené západním schizmatem, proto považovali za nutné její v zárodku udusit, aby se neproměnil v hrozný požár. Pro hlavní Husovy odpůrce /Štěpán Páleč a Stanislav ze Znojma/ je církev mystické tělo, které tvoří papež jako jeho hlava a kardinálové jako jeho jednotlivé údy. Páleč vytýká Husovi, že církví rozumí všechny věřící a ne jen duchovenstvo, že propaguje ideál "církve chudých" a žádá, aby duchovní nevykonávali svůj úřad, jsou-li ve stavu těžkého hříchu. Rovněž Jan Gerson, podléhající propagandě šířené Němci, jel do Kostnice bez ochoty k dohodě a s přesvědčením, že Hus šíří tak podvratné myšlenky, že zasluhují, aby byly potřeny "ohněm a mečem, a ne s^{pomocí} subtilních úvah" /6/. Proto nebylo v Kostnici prostředí příznivé pro dialog a pochopení Husových argumentů. Mírnější než Gerson byl druhý "velký" Francouz Petr z Ailly. Značně později - již po kostnické tragédii - se projevil jako opravdový "člověk dialogu s Čechy" Mikuláš z Kusy, ale teprve na koncilu v Basileji. V Kostnici neměl Hus žádné přátele, kteří by pro něho mohli něco učinit. Dne 5. června 1415 napsal Hus tajemnou větu: "... mezi vším duchovenstvem nemám jediného přítele kromě otce /?/ a jednoho známého doktora Poláka." Pavel Wlodkovic /mistr Jagellonské univerzity v Krakově/ a Zawisza Czarny se stavěli na Husovu obranu, když se před procesem jednalo s Husem v Kostnici jako s viníkem.

Tak tomu bylo na koncilu, ale vše nasvědčuje tomu, že král Vladislav Jagiello i jeho družina a značná část polské šlechty /např. rod Szafranců/ měli pro Husa velké sympatie: považovali ho za mučedníka spravedlivé věci a husity chtěli získat za spojence ve válce s křižáckým řádem. Západní svět a většina otců koncilu si jistě neuvědomovala, že Jan Hus a Jeroným Pražský nejsou osamoceni a že za nimi stojí již mocný zástup přívrženců, hlavně Čechů. Prostorově male, ale neobyčejně aktivní středisko Husovy činnosti, Betlémská kaple v Praze /kde od r. 1402 kázal česky/, mělo svou oporu v široce rozšířeném reformátorském hnutí v Čechách. Na přelomu 14. a 15. století tu řada výborných lidí vědomě směřuje k hluboké reformě, která by měla uzdravit nemocný organismus církve. Jsou to: Arnošt z Pardubic, Konrád Waldhauser, Matěj z Janova, Matouš z Krakova a zejména Milič z Kroměříže. Názory těchto lidí a zvláště Husa mají odezvu v Polsku i v blízkých německých zemích /Erfurt, Lipsko, Vídeň/. Nelze se tedy divit, že po upálení Husa byla v těchto kruzích jeho smrt považována za mučednickou. Jeho kult jako svatého se šířil nejen v Čechách, ale i v sousedních královstvích. Tyto tendence musely být velice silné a daleko zasahující, když po vykonání exekuce byl Husův popel vsypán do Rýna, aby jej snad Češi náhodou z Kostnice neukradli jako relikvii. V každém případě však ty dvě hranice podpálené v Kostnici se staly zlověstným znamením, které bude po mnoho staletí ztěžovat navazování opravdových kontaktů mezi českým národem a katolickou církví.

Zcela jistě byl Jan Hus člověkem hluboce proniknutým starostí o čistotu křesťanství a církve. V oblasti sociální byl méně revoluční než jiní dva reformátoři - Jeroným Pražský a právník Jan z Jesenice, kteří byli ve Vídni i v Lipsku považováni za vlastní vůdce pražských reforem. Činnost a program Husův však projevovaly nejhlubší revolučnost, neboť žádaly radikální přizpůsobení církve požadavkům evangelia. Církev i teologie se měly stávat stále více evangelijními. Měl-li se tento cíl uskutečnit, bylo třeba otrástit dvěma základy, o něž se opírala tehdejší struktura časně církevní moci: teokratickou papežskou vládou a privilegovanou úlohou římské kurie, ve struktuře církve jakožto instituce. Tím Hus napadl dva nesmírně citlivé body církve, pojímané jako pozemská mocnost. Jeho názor, že skutečnou hlavou církve je sám Ježíš Kristus, a ne papež, a že řízení církve nemá zůstat jen v rukou kanonistů spojených s římskou kurií /Hus tím přinejmenším nepopíral význam církevního práva/, byl posuzován jako výzva proti ustálenému řádu v církvi a v latinské křesťanské Evropě.

Pouhým důsledkem tohoto postoje byl Husův kritický vztah k ukvapenému uznávání zázraků /např. jeho kritika údajného zázraku v saském Wilsnacku/ a k rozšířenému zneužívání odpustků a těžení z nich. Důležitý je též jeho důraz na zásadní význam Písma svatého jako zdroje křesťanského učení. Užívá a často opakuje formuli: Scriptura vel ratio infallibilis /Písmo jako jediný, neomylný základ víry/.

Nezapomínejme, že se Husovo působení děje ve století, v němž se začíná krystalizovat eklezilogie čili nauka o církvi. Podobně jako Kristus zjevoval své božství po dobu svého historického působení na zemi postupně, tak se i tajemství církve objasňuje lidem postupně, po etapách, rodí se v bolesti a za cenu velkých obětí. Takovou obětí, zaplacenou jako cena za hlubší proniknutí do smyslu tajemství církve, bylo Husovo učení, které o několik století předešlo etapu sebeuvědomění církve, jakou znamenal 2. vatikánský koncil. Připomeňme si hlavní teze, o jejichž uznání bojoval apoštol pražského agglomeračního centra.

Zdůrazňoval, že církev není jen duchovenstvo, nýbrž všichni věřící předurčení ke spáse /congregatio fidelium - v pozdějších spisích: congregatio nebo universitas praedestinatorum/. Tehdejšími úzkým klerikálním a právníckým názorům oponoval tenkrát tím, co bude v koncilní konstituci Lumen gentium vyjádřeno pojmem církve jako Božího lidu. Je nutno poznamenat, že Hus nezlehčuje význam církevního práva, nýbrž se domáhá toho, aby bylo ve větší míře vyjádřením božského a přirozeného práva /Gratian/, než práva pozitivního lidského /dekrety kanonistů/.

Papežský primát přinejmenším nazýval, ale sublimoval, když jej chtěl z roviny politicko-sociologické přesunout do roviny mystické. Jedinou hlavou církve v plném slova smyslu je Kristus jako jediný a věčný velekněz. Papež je představitelem a zástupcem Krista a nejvyšší funkcí římského biskupa je primát služby, který Hus definoval jako "primát ctností a budování církve".

Z důvodu "primátu ctností" se papež musí vyznačovat především svatostí života. Římského biskupa má charakterizovat svatost, úsilí o morální dokonalost, a ne označení "mocný vládce", "obratný právník". Týká-li se tento požadavek mravní bezúhonnosti v celé šíři papeže, týká se také hierarchie a celého duchovního stavu. Bylo by třeba důkladněji probádat, zda učení o tzv. "dominium ex gratia" - názor, že oběť mše svaté a svatosti jsou platné, jen když je kněz udělí ve stavu milosti posvěcující, ne ve stavu smrtelného hříchu /7/, byl názorem Husovým nebo až husitských teologů, a zda Hus pouze netvrdil, že kněz ve stavu těžkého hříchu nemá právo plnit svoje

kněžské funkce.

U Husa se ještě nevyskytuje idea svatosti laiků, ale zaznamenáváme již výrazný příklon k lidským masám, které sice jsou v církvi, ale nenáleží k duchovnímu stavu. Šlo o to, aby např. kněží postižení různými církevními tresty a cenzurami /tenkrát často nespravedlivými a spíše vedenými ohledem na politické a sociální zájmy/, nemajícími mnoho společného se starostí o čistotu víry a mravů, měli právo se v církvi vyslovit, a aby toto právo náleželo i laikům.

Tato tendence k přizvání pasivních mas laiků k vědomě aktivnímu křesťanskému životu a duchovnímu budování církve měla svůj výraz v horlivém úsilí, aby všichni věřící mohli přijímat eucharistii pod oběma způsoby /sub utraque specie - odtud "utrakvisté"/. Časté přijímání eucharistie pod způsoby chleba a vína mělo přiblížit tajemství eucharistie a církve lidem, jejichž příslušnost do církevního společenství byla pouze tradiční a právně organizační.

Široké otevření církve duchovním potřebám lidí, kteří byli považováni za druhořadé a okrajové, připomíná zasnoubení sv. Františka s Paní Chudobou. Úsilí o to, aby duchovní nevlastnili pozemské statky a neshromažďovali bohatství, i současná snaha o aktivní účast společenských vrstev na životě církve /laikátu, zvláště sedláků/ i národnostní /Slovanů, kteří byli Němci opomíjeni a potlačováni/ do té doby v církvi jakoby opomíjených a neuznávaných, to byl výrazný krok směřující k církvi chudých. Spojenectví duchovně intelektuálních elit s chudými v duchovním i materiálním smyslu slibovalo být prorockým programem věrohodnosti církve, uznávající hodnotu chudoby.

Je nutno ještě provést důkladné bádání, aby bylo možno jasně určit, co učil sám Hus a čím byly jeho názory doplněny husity /8/; nutné jsou též podrobné analýzy Husových tezí z hlediska ortodoxie. Je to potřebné, aby se mohlo definitivně odpovědět na otázku, zdali Husovy názory byly heretické. Konkrétně jde o jeho učení o Nejsvětější trojici /relace mezi božskými osobami/, o eucharistii /problém spojitosti s učením Wyclifa o tzv. remanenci chleba po konsekraci/a o dominium ex gratia. Krakovští teologové 15. století znali dobře Husovy teologické úvahy /9/. Jedni byli jejich odpůrci, jiní přívrženci, ale netvrdili, že obsahují odchylky od katolického kréda.

V míře, v jaké mi bylo dáno seznámit se se "záležitostí Jana Husa" a v jaké znám katolické učení víry, jsem hluboce přesvědčen, že velký český reformátor herezi nehlásal. I když některé jeho názory byly formulovány příliš radikálně a z teologického hlediska by mohly být považovány za bludné, je třeba vzít na vědomí, že i u největších teologů se najdou některé teze neshodné s katolickými dogmaty /např. názor na neposkvrněné početí u tzv. makulistů/. Nesrovnatelně důležitější je pozitivní aspekt celé Husovy záležitosti. Vždyť jeho teze týkající se církve, za které vytrpěl krutou smrt, se kryjí s hlavními směrnici ekleziologie, vyhlášené Druhým vatikánským koncilem. Vždyť Vaticanum secundum hlásá pojetí církve jako Božího lidu, primát služby a svatosti, aktivizaci laiků, časté sváté přijímání i pod obojí způsobou pro všechny a přednostní zájem o chudé a o chudobu.

Zdá se tedy, že je požadavkem spravedlnosti, aby se Sv. otec rozhodl zahájit revizi procesu, kterým byl Hus na koncilu v Kostnici odsouzen, a očistil tu velikou mučednickou postavu od nespravedlivých obvinění.

Tygodnik powszechny 9.2.1986/6

Poznámky

- /1/ M. Rechowicz, Jan Hus - Tyg. powsz. 26.12.1965
- /2/ Cit. v: K.J. Hefele, Histoire des Conciles, sv. VII, Paříž 1916, str. 333.
- /3/ Viz např. F. Böhringer, Die Kirche Christi, II. Zürich 1858, str. 121.
- /4/ Viz P. de Vooght, Hussiana, Louvain 1960, str. 5.
- /5/ Viz F. Šmahel, článek s tím titulkem v Československém časopisu historickém XVI /1968/, č. 6.
- /6/ Husovy ideje je třeba podle Gersona vykořenit: "magis igne et gladio quam curiosa ratiocinatione".
- /7/ Hlásání takového názoru /že nikdo není biskupem, pokud je ve stavu smrtelného hříchu/, který je herezí, bylo Husovi vytýkáno v Kostnici. Zdá se však, že to Hus nikdy nehlásal. - Viz P. de Vooght, Hussiana, Louvain 1960, str. 212-230.
- /8/ Husitské učení vykrytalizovalo v Praze kolem r. 1420, tedy pět roků po Husově smrti, v podobě tzv. čtyř pražských artikulů.
- /9/ Viz M. Rechowicz, cit. čl.

P o z n á m k a p ř e k l a d a t e l e

Autor článku je profesorem dějin filozofie na Katolické univerzitě v Lublině /KUL/. Je to známý polský tomista a uznávaná autorita v mezinárodním měřítku. Prof. Swieżawski byl účastníkem mimořádného synodu v minulém roce jako pozorovatel. Je osobním přítelem Sv. otce ještě z dob, kdy oba přednášeli na KULu. Často spolu chodili po horách. Je znám jejich společný zážitek. V sedmdesátých letech se konalo velké sympozium k p. ctě sv. Tomáše Akvinského v Římě a v Neapoli. V Římě předsedal sympoziu papež Pavel VI.; když pak účastníci přesídlili do Neapole, pověřil Sv. otec předsednictvím druhé části kardinála Wojtyły. Na cestě z Říma do Neapole se účastníci zastavili ve Fossa di Nuova, kde je sv. Tomáš pohřben. Tam kard. Wojtyła celebrou za účasti 100 koncelebrantů mši svatou, při níž měl homilii. Hluboký obsěk homilie zapůsobil na účastníky tak, že kard. Wojtyła označovali za "papabile". Přítomný prof. Swieżawski během homilie - jak později vyprávěl - prožil zvláštní vnitřní stav, kdy ho pronikla myšlenka, že slyší budoucího papeže. Když se pak na nádvoří kláštera potkal s kardinálem, pln tohoto zážitku o něm kardinálovi vyprávěl. Ten na něho jen hluboce pohleděl a beze slova pokračoval v chůzi. V sobotu 21.10.1978 /v předvečer slavné inaugurace po zvolení papežem/ píše Jan Pavel II. prof. Swieżawskému dopis: "Drahý Stefane! Vzpomínáš na naše setkání ve Fossa di Nuova? Nevzpytatelné jsou cesty Páně. Žehná Ti JP II."

Při čtení Swieżawského článku publikovaného v týdeníku, jehož přispěvatelem a protektorem byl svého času krakovský kardinál, který i jako papež zůstává s redakcí v úzkém styku - článku, napsaného autorem uvedené charakteristiky - se vtírá otázka, zda a nekolik se nejedná o vážný signál pro českou církev a pro nás, když uvážíme, že věc mistra Jana Husa, husitského hnutí, o několik staletí později pak střetnutí reformace a protireformace bolestně rozdělují český národ, navršují předsudky, vytvářejí bariéry nedůvěry a pohoršující vztah nepřátelství mezi vyznavači téhož Ježíše Krista, což ve svých důsledcích pocítujeme až dodnes a což zatěžuje současné eumenické snahy.

Musíme si položit otázku, proč v tom směru dodnes nemůžeme z naší katolické strany prokázat uvědomělou iniciativu v badatelské práci

ci, v pokání a modlitbách i obětech, dvacet let od projevu zvěčnělého pražského arcibiskupa Josefa kard. Berana, předneseného při čtvrtém zasedání 2. vatikánského koncilu, v rámci rozpravy o náboženské svobodě.

Co podnikneme? Budeme potřebovat ještě dalších dvacet nebo více let, abychom vážně a vědomě usilovali v dialogu s křesťanskými bratry o smíření, vzájemné pochopení a odpuštění a tím o překonání bolestného rozdělení a nejednoty, kterou nepřítel náboženství a ducha obratně využívá podle zásady rozděluj a panuj, nebo posílení a probuzení Bohem nám udělenou milostí jubilejního Metodějova roku, jako dědicové poslání solunských bratří usilujících o jednotu Západu a Východu, přispějeme k jednotě Kristovy církve?

N Á Š M I S T R J A N H U S ?

Zdálo by se, že společné ohrožení a pokoncilní vlna spontánního ekumenismu odsunuly do myšlenkové veteše nejcitlivější bod našich dějin. Není tomu tak, jak vyplývá z čerstvé diskuse o českých dějinách. Problémy se totiž neřeší mlčením, jejich brizance naopak stoupá tím více, čím déle se zanořují do subracionálních vrstev duše.

Do této situace sjel z nečekané strany blesk a zahřměl do českého křesťanského svědomí: článek profesora Stanislava Swieżawského Jan Hus - heretik nebo předchůdce 2. vatikánského koncilu? /Tygodnik powszechny 1986, č. 6/. Jeho šokující jednoznačnost je s to vyvolat krajně protichůdné odezvy - nadšený souhlas i zklamaný odpor. Což je v pořádku, pro první chvíli.

Citlivost totiž signalizuje, že jsou v nás živé určité hodnoty těsně související s vírou a příslušností k církevnímu společenství. Tato nelhostejnost není špatná, naopak. Ale smíme nechat občas přejít vlnu vzrušení, a nic víc? V nynější situaci jistě ne.

Nesmíme stále zůstat v pozicích zděděných po prapředcích a z nich proti sobě pálit, k potěšení zainteresovaných pozorovatelů. Když přišel takový podnět zvenčí, je nejvyšší čas vykročit ze zákopů a podívat se sobě a hlavně pravdě do očí. V osudové chvíli dějin křesťanství u nás by bylo neodpuštělné přehlédnout, že teď jde o mnohem víc než kdykoli dříve. Jde o všechno: o víru, o Boha, o Krista, o církev, o svobodu svědomí, o duši národa. I nejbolestnější děje minulosti, které nás rozdělily, ztrácejí svou ostrost oproti naléhavé výzvě Kristovým věrným: bránit jeho přítomnost v tomto našem koutku světa.

Tím se ocitá Hus /i další historické problémy/ v souvislosti, která může řešení jen prospět. Ovšem za předpokladu, že zvolíme nejtěžší cestu, a to v celé pravdě. Dvojí pravdě: o sobě a o dějinách. Pod stálou kontrolou Boží pravdy.

Pravda o nás stojí na prvním místě, je předpokladem všeho dalšího. O nás, přesněji řečeno o emocích, které nám zužují vidění. Stačí si uvědomit, jak rozdílně znějí katolíkovi a evangelíkovi jména svatý Václav, Karel IV., svatý Jan Nepomucký - mistr Jan Hus, Jan Ámos Komenský, Tomáš G. Masaryk. Tyto osoby se staly symboly, nositeli dvou myšlenkových linií, aspon od určité doby. Stoupenci a odpůrci je hodnotí jednostranně, neúplně, stranicky.

Proč se to děje? Nedostaneme se ze zajetí polopravd, dokud si nezodpovíme tuto otázku zcela osobně a upřímně: protože nám jde o naši pravdu víc než o pravdu. Bojíme se asi o vlastní jistotu.

Vzrušuje nás pocit ohrožení duchovní základny: Mohu být katolíkem, když moje církev neměla vždycky pravdu? Mohu být protestantem, když katolická církev není babylonská nevěstka? Takto vyhocené otázky nejsou samozřejmě víc než bleskové světlo na možný skrytý důvod, který brání otevřenému dialogu mezi křesťany.

Pravda o dějinách. Jak to opravdu bylo? Je dovoleno vést spor, do jaké míry je možné to zjistit. Ale to není náš hlavní zájem. My potřebujeme dějiny, tj. staré rány v nás dosud živé, uzdravit. Vzdát se využívání faktů na obranu své pozice. Přestat se vymezovat negativně, popíráním jiného. Otevřít se pravdě druhých. Přistoupit k společnému nepředpojatému zjišťování pravdy světlé i temné, slavné i ostudné. Pokojně celou pravdu přijmout. S politováním uznat křivdy z naší strany. Nečekat, až jiní učiní první krok. "Pravda vás učiní svobodnými" je příslib a zároveň příkaz /Jan 8,32/.

Dále se hlásí spravedlnost vůči velkým osobnostem našich dějin. Mají právo na čest, aby jim nebyly upírány skutečné hodnoty a připisovány neprávem ani špatnosti, ani zásluhy. Mají právo být především sebou, ne pouze idoly, symboly či trumfy.

Nezapomeňme také, že celé dějiny patří nám, jejich dědicům, jejich sláva i břemeno. Každý Čech má právo považovat za svého kohokoli z velikánů svého rodu. Včetně práva ctít i kritizovat.

Co tedy s mistrem Janem? Právě u něho se může nejspíš dát do pohybu naznačený uzdravující proces. Je na českých katolících, aby začali. Katolíci proto, že kostnický proces byl záležitostí katolického koncilu. Čeští proto, že to za ně nikdo nemůže udělat. Jako muse-li rehabilitaci Jany z Arku připravit Francouzi, spravedlivější názor na Luthera vypracovali Němci a historickou spravedlnost pro Galileiho si vzali na starost Italové.

Zde je třeba doplnit, že z katolické strany už došlo k několika předběžným krokům. Na počátku století napsal brněnský církevní historik Jan Sedlák velkou monografii M. Jan Hus /1915/ na základě rozsáhlých pramenných studií, později jeho olomoucký kolega Augustin Neumann zpracoval mnoho dokumentů husitského období. I když měli tito badatelé na zřeteli přednostně potřebu uvádět na pravou míru protikatolické osočování, jejich práce měly velký význam: poskytly faktografický základ pro střízlivější postoje.

Východiskem nového nazírání na Husa - mohli bychom říci, v anticipaci Druhého vatikána - se stal článek vyšlý k Husovu svátku roku 1946, jehož autorem byl český teolog z Karlovy univerzity Alexander Heidler. /O něm je také známo, že se zasloužil svým podílem o koncilní projev kardinála Berana o náboženské svobodě./ V současnosti vyšel nový závažný impuls od římského teologa prof. Tomáše Špidlíka článkem Palčivá otázka českého ekumenismu /Nový život, Řím 1982, č. 1-2; Teologické texty č. 9, 35n/; v něm navazuje na přednášku prof. J.M. Lochmana /1981/. Z polské strany se v téže době sympaticky ozval Bogdan Cywiński v knize Kořeny totožnosti /Řím 1982/.

Podněty však nejsou ještě vlastní práce. K článku Swieżawského musíme konstatovat, že česká problematika související s Husem je mnohem záplekřejší, než jak se jeví našemu polskému příteli. - Dějepisná stránka se nedá zvládnout bez vysoké profesionální kvalifikace, historické a teologické; i tak např. P. de Vooght možná plně neobstál.

Celý úkol naštěstí nespočívá na bedrech odborníků. Jeho dokonce podstatnější část je vyhrazena všem křesťanům dobré vůle. Stačí, ale je nezbytně potřebné dorůst k pravdě jako takové - každá pravda je Boží. Osvobodit se od emocí, kromě jediné "emoce", totiž

křesťanské lásky; ta otvírá oči pro pravdu a pro dobro všude, i u odpůrců, historických i současných. Jinak by revize Husova procesu a jeho rehabilitace měla pro ekumenické sblížení dost malou cenu.

Snad dokážeme Husa prostě vymanit ze zajetí tehdejších i pozdějších účelových zapojení a vrátit ho do oblasti víry a mravů, o niž mu jediné šlo; tak to navrhuje český bratr Lochman a katolík Špidlík. Proč bychom se nesešli u Husa všichni, jimž leží na srdci Kristova věc stejně upřímně jako jemu? Zde navážu výňatkem z podnětné a významné úvahy O smyslu českých dějin tentokrát ekumenicky /autor Eremita, Teologické texty č. 9, 32-34/:

"Postava Husova, která dosud byla jablkem sváru mezi katolíky a stoupenci reformace, nechť je pojítkem obou. Hus také vyšel z katolicismu a za katolíka se považoval. Svoboda svědomí, za niž položil život, je hodnotou univerzální, k ní se dnes hlásí jak katolíci, tak protestanté. V pojetí Husově i v chápání tzv. české reformace, tvořící předehru k reformaci Lutherově a Kalvínově, byla svoboda motivována čistě nábožensky, křesťansky. Pod tímto zorným úhlem je třeba posuzovat i vysoce kladný přínos osobnosti J.A. Komenského pro českou národní kulturu, vzdělanost a mentalitu tradice českobratrské a pobělohorský zápas českých evangelíků o náboženskou svobodu."

Quis

! EKUMENICKÉ SPOLEČENSTVÍ - V době 2. vatikánského koncilu vzala katolická církev na sebe plně svou ekumenickou odpovědnost. Po dvaceti letech můžeme potvrdit, že se ekumenismus zapsal do vědomí církve hluboce a nevyhladitelně. My biskupové si přejeme, aby neúplné společenství s nekatolickými církvemi a komunitami, které už existuje, dospělo s pomocí Boží milosti k úplné jednotě.

! Ekumenický dialog musí vést různými způsoby na různých stupních církve: univerzální církve, dílčí církve a konkrétní místní skupiny. Musí být duchovní a teologický. Ekumenické hnutí se zvláště opírá o vzájemnou modlitbu. Dialog je autentický, a plodný, když předkládá pravdu s láskou a s věrností k církvi. Tak umožňuje jasněji vidět církve jako svátost jednoty. Společenství mezi katolíky a jinými křesťany, i když ještě neúplné, nás všechny vyzývá ke spolupráci na různých polích a tak umožňuje jakési společné svědectví o spásné Boží lásce před světem, který potřebuje spásu.

Synod II, C 7

! JEDNOTA A MNOHOTVÁRNOST CÍRKVE - Mnohotvárnost /pluriformitu/ je třeba odlišovat od pluralismu. Mnohotvárnost je pravé bohatství a přináší plnost, je to však i pravá katolicita. Avšak pluralismus, pouhé přiřazování pozic v základu protikladných, vede k rozložení, destrukci a ztrátě vlastní identity.

Synod II, C 2

! VZTAH MEZI UČENÍM BISKUPŮ A TEOLOGŮ - Teologie je podle sv. Anselma "fides quaerens intellectum" /víra hledající porozumění/. Jelikož všichni křesťané mají vydávat počet ze své naděje /srov. 1 Petr 3,15/, je teologie pro život církve nutná, zvláště dnes. S radostí uznáváme všechno, co teologové vykonali pro vypracování dokumentů 2. vatikánského koncilu a potom pro jeho správný výklad a plodné uplatnění. Na druhé straně však litujeme, že teologické diskuse někdy způsobily zmatek u věřících. Z toho důvodu je žádoucí bližší vzájemná komunikace mezi biskupy a teology k rozvíjení a hlubšímu chápání víry.

Synod II, B 3

K A R D I N Á L B E R A N M L U V Í N A K O N C I L U

Prohlášení o náboženské svobodě, které v širším smyslu platí i o každé pravé svobodě svědomí, má mimořádně velký význam teologický i praktický. V Písmu svatém se jasně praví: "Co nevychází z přesvědčení", to je z upřímného svědomí, "je hříšné" /Řím 14,23/. Kdo tedy hmotným nebo duševním nátlakem někoho nutí, aby jednal proti svému svědomí, uvádí ho do hříchu proti Bohu.

Tyto zásady potvrzuje i zkušenost. A zde se pokorně odvažují vydat své vlastní svědectví. Od chvíle, kdy byla v mé vlasti radikálně omezena svoboda svědomí, byl jsem svědkem těžkých pokušení, která tento stav pro mnohé přinášel. U celého svého stádce, dokonce i mezi kněžími, jsem pozoroval nejen vážné ohrožení víry, ale také velmi těžká pokušení ke lži, k přetvářce a k jiným mravním neřestem, která snadno kazí lid, nemá-li pravou svobodu svědomí. Když se něco takového záměrně obrací proti pravému náboženství, je si každý věřící člověk vědom, jak vážné je to pohoršení. Ale zkušenost nám také ukazuje, že každý takový postup proti svobodě svědomí je morálně škodlivý i tehdy, mají-li jeho původci na mysli prospěch pravé víry. Vždy a všude útlak svědomí u mnoha lidí vyvolává pokrytectví. A můžeme snad říci, že pokrytectví víru okázale předstírající církvi více škodí, než pokrytectví víru skrývající, které je dnes ovšem více rozšířeno.

Tak se zdá, že i v mé vlasti katolická církev stále trpí pro to, co bylo v minulosti jejím jménem vykonáno proti svobodě svědomí, jako bylo v 15. století upálení kněze Jana Husa nebo v 17. století vnější donucení velké části českého národa, aby zase přijal katolickou víru, podle zásady "Cuius regio - eius religio", jež byla uplatňována. Světská moc, i když chce sloužit katolické církvi, nebo to aspoň předstírá, ve skutečnosti takovými činy způsobuje trvalou skrytou ránu v srdci národa. Toto trauma brzdilo pokrok duchovního života a nepřátelům církve poskytovalo a poskytuje lacinou látku k agitaci.

Tak nás tedy i dějiny napomínají, abychom na tomto koncilu zásadu náboženské svobody a svobody svědomí vyhlásili jasnými slovy a bez výhrad, které by pramenily z oportunistických důvodů. Jestliže se tak stane, a to i v duchu pokání za hříchy v této věci dříve spáchané, mohutně vzroste autorita naší církve k prospěchu národů. Také ti, kdo dnes utlačují svobodu svědomí ke škodě církve, budou tím zahanbeni; tato spásonosná hanba by mohla být jakýmsi počátkem toho, že se vzpamatují. A tento náš sněm bude mít větší mravní sílu, aby se s větší nadějí na úspěch zastal pronásledovaných bratří.

Proto vás, ctihodní bratři, žádám, abychom důraznost tohoto prohlášení nezmenšovali, a potom, abychom k závěru prohlášení připojili tato nebo podobná slova:

"Všechny vlády tohoto světa katolická církev naléhavě prosí, aby zásadu svobody svědomí účinně rozšířily na všechny občany, tedy i na ty, kdo věří v Boha, a aby přestaly jakýmkoli způsobem utiskovat náboženskou svobodu. Buďtež co nejdříve osvobození všichni kněží i prostí věřící, kteří jsou po tolika letech stále ještě ve vězení pro svou náboženskou činnost, třeba i pod různými záminkami. Biskupům a kněžím, kterým se v tak veliké míře zabranuje vykonávat svůj úřad, budiž dovoleno, aby se zase ujali duchovní správy svých věřících. Kde je církev nespravedlivými zákony vydána na milost z vůli úřadů sobě nepřátelských, tam budiž obnovena její vnitřní samospráva a budiž usnadněno její spojení se stolcem Petrovým. Ať přestanou

překážky dosáhnout kněžství nebo řeholního života. Duchovním řádům a kongregacím bratří a sester budiž opět dovolen společný život. A konečně všem věřícím nechť je zajištěna účinná svoboda vyznávat víru, zjevené pravdy šířit a vykládat a ve víře vychovávat děti. Tak vykonáme pravé dílo míru, v naší době nanejvýš potřebné."

Tento projev přednesl pražský arcibiskup /v nuceném exilu/ 20. září 1965 v rámci diskuse o textu Prohlášení o náboženské svobodě při 4. zasedání Druhého vatikána.

! VYSKYTL SE I NÁZOR, že prý koncil byl svolán předčasně, že měl být
! svolán až po více letech delší přípravy. Jsou i takoví, kteří ří-
! kají, že současné zmatky v životě církve koncil přímo zavinil.
! Jeden ze zasvěcených monsignorů římské kurie, kterého nelze tipo-
! vat jako progresistu, řekl: "Koncil byl svolán providenciálně, a
! to ve svrchovaný čas. Předešel i mnohemu výbuchu v církvi, takže
! prožíváme jen jakési zemětřesení." A mimoto žádný z dosavadních
! koncilů nebyl tak dobře připraven, jako právě tento.

! Jak bychom mohli celkově charakterizovat Druhý vatikánský kon-
! cil? Výstižně to vyjádřil jeden z protestantských pozorovatelů:
! "Na koncilu bylo cítit temperamentní vanutí Ducha svatého."

! Ano, bylo tomu tak. Bylo to velmi pružné *aggiornamento*, které
! někoho až šokovalo. Bylo to však vždy na podkladě odkazu víry!
! Tradice - ano, ne však tradicionalismus. Pokrok - ano, ne však
! progresismus! Tím je řečeno všechno na adresu těch, kteří to v do-
! bě pokoncilní nerozlišují, nebo rozlišovat nechtějí.

! Byly to nové Letnice. Ano, Letnice našeho dvacátého století.

! Kard. František Tomášek v přednášce cyklu Živá teologie 7.10.1969

! "AGGIORNAMENTO" - V perspektivě Velikonoc, která sjednocuje kříž a
! vzkříšení, je možno rozeznat pravdivý a falešný smysl takzvaného
! "aggiornamenta". Je třeba jasně odmítnout prosté přizpůsobování
! vedoucí k sekularizaci církve. Rovněž se musí vyloučit nehybné za-
! vinutí obce věrných do sebe. Naproti tomu potvrzujeme misionářské
! otevření pro celostně chápanou spásu světa, jež uznává a energicky
! brání všechny pravé lidské hodnoty: důstojnost lidské osoby, zá-
! kladní lidská práva, mír, svobodu, osvobození od útlaku, od bídy a
! od nespravedlnosti. Ale celkové spásy se dosáhne, jen když budou
! tyto lidské skutečnosti očištěny a pak milostí vyneseny k důvěrné-
! mu vztahu s Bohem skrze Ježíše Krista v Duchu svatém. Synod II, D 3

! TĚŠÍ NÁS, že jsme mohli být svědky tak konkrétního potvrzení pra-
! cí 2. vatikánského koncilu a jeho ekleziologických a ekumenických
! aspektů. Radostně nás naladily zprávy o obnově liturgického živo-
! ta, o obnovené závaznosti Svatého písma a rostoucí účasti laiků
! na životě a svědectví církve. Jsme šťastní, že jsme mohli konsta-
! tovat nové potvrzení Dekretu o ekumenismu a s ním úzce spojených
! témat, jako je kolegialita, podíl na odpovědnosti uvnitř uspořá-
! daného celku biskupských konferencí. Zvláště je ekumenicky význam-
! ný pojem církevního společenství: "Důraz, který klade 2. vatikán-
! ský koncil i tento synod na společenství /koinonia/ jako klíčový
! pojem pro pochopení podstaty církve, je důležitý pro ekumenismus."

! Ze společného prohlášení nekatolických pozorovatelů k synodu 1985

Suae Sanctitati!

Dovolte, prosím, abych se na Vás obrátila s naléhavou prosbou a dokonce snad i s výzvou.

Řeknu to přímo, protože vím, že mluvím s mužem, který zná historii, a naši, blízkou polské, jistě obzvláště.

Prosím, Otče, abyste rehabilitoval mistra Jana Husa.

Zejména v poslední době si uvědomuji, jaký význam má to, že v Polsku je víra a nacionalismus v jednotě. Možná, že tomu tak je od dob sv. Vojtěcha, protože nikdy nic tuto jednotu nenarušilo.

U nás však nespravedlivé upálení našeho mistra Jana jednotu víry a nacionalismu naprosto znemožnilo. Tato nespravedlnost, která popírá samo kristusovské jádro v církvi, dala totiž vznik něčemu velmi neblahému, co do šíře i do hloubky podnes narušuje naši katolickou víru u katolíků i u nekatolíků. U nekatolických křesťanů patří k ostnům nabádajících k ostražitosti vůči katolicismu, a to nejen u nás, ale jak jsem mohla poznat, v celém protestantském světě; byla jsem překvapená, když jsem poznala, jak mnoho v Americe, v Anglii, Holandsku o Janu Husovi vědí katolíci i naši bratři nekatoličtí.

Můj tatínek říkával /v Boha věřil, ale Římu nedůvěřoval/: upálili nám mistra Jana a vždycky byli se všemi mocnými. Myslím, že přesně vyjádřil cítění lidu, které v převážné většině dodnes /i když dnes už Řím na straně mocných vždy nestojí/, nicméně od 15. století se nestalo nic, co by našemu lidu důvěru v Řím vrátilo.

Jedna profesorka před odchodem do důchodu požádala žáky gymnázia ve svých třídách, aby bez podepsání, hůlkovým písmem napsali jména tří největších postav našich dějin. Až na nepatrné výjimky, kdy někdo místo Masaryka napsal Gottwalda a jiný Husáka, všichni napsali: Hus, Komenský, Masaryk.

Každý český katolík, začne-li přemýšlet o církvi, narazí na tuto staletou nespravedlnost Říma a rázem se ocitne v začarovaném kruhu, v němž ho doprovází osamocenost a pocit viny, narůstající hned dvěma směry: vůči církvi a vůči svému svědomí. Aby tento stav byl vůbec únosný, je zapotřebí jistého brain-washing, a kdo se tomu vědomě či nevědomě brání, neubrání se té či oné přepjatosti. Dlouholetý přítel-kněz, muž zcela mimořádných kvalit - v Římě vychovaný, Vám velmi oddaný - nedávno se mně téměř pochlubil, že u Husa objevil malou, neznámou herezi.

Zprvu mne to pohněvalo, pak došlo. Jako kdyby o to dnes šlo! Při vší své vzdělanosti a inteligenci, zahlušen poslušnou oddaností Římu-církvi, přehlédl nejvýš důležitý aspekt husovský - morální, sociální a nacionální - podnes platný.

Proč věnoval svůj vzácný čas zrovna této věci? Protože ho celý život trápí. A i když velmi jemně a taktně nějaké kritické slovo občas pronese, přece je neschopen zaujmout vlastní stanovisko, nesouladné s církvi.

Také však máme kněze, kteří jsou tak roztrpčení a malověrní vůči Římu, že jim "tato bídná instituce nestojí za slovo". Ano, Otče, i to patří k naší situaci.

Jsem přesvědčená, že rehabilitace mistra Jana Husa by měla obrovský význam a nejen pro Československo. Odstranila by latentní nedůvěru k Římu, protože by byl podán důkaz, že církev vskutku dospěla k pravdivější cestě. Vše, co je onou dávnou nespravedlností narušované, bude zharmonizované, posílené, očištěné; víra, smysl morální, nacionalita. Náš Masaryk měl heslo "Pravda vítězí!" A my všichni víme a cítíme: Pokud není pravdě dopřáno zvítězit, neděje se tak na úkor pravdy, ta trvá. Ale to, co ji potlačuje, neroste. I když se někdy velmi dlouho zuby nehty drží.

Kdo z Říma otevřeně, bez obalu, zřetelně, konkrétně a veřejně vyznal, jaká církev byla a už nikdy - dej Bůh - nesmí být?

Německo dokázalo svou vinu znovu a znovu přiznávat, své zločiny odhalovat. Slušní Němci se nedali umlčet těmi, kteří říkali - už dost, vždyť to patří minulosti, atd. atd.

Kdy to dokáže církev?

Vím, že mluvím velmi drsně a nediplomaticky. Byla bych šťastná, kdybych to dokázala říci lépe. Moc prosím za prominutí a zejména prosím, abyste věc nesoudil dle mého nevhodného podání, ale tak, jak zasluhuje, dle Vaší lásky, péče a zodpovědnosti.

Doc. dr. M.H.

Secretaria status

Ex aedibus vaticanis 12.3. 1981

Vážená paní,

Svatý Otec Jan Pavel II. dostal pozdrav, který jste mu zaslala. Váží si Vaší oddanosti a děkuje Vám za modlitby.

I on na Vás vzpomíná a vyprošuje Vám i Vaším drahým, aby "Pán řídil Vaše srdce k Boží lásce a k tomu, abyste byli trpěliví tak, jak byl Kristus"/2 Thes 3,5/. K tomu Vám také uděluje z celého srdce své apoštolské požehnání.

S upřímným pozdravem

/podpis/

Na připojeném obrázku ručně připsáno:

Niech Was błogosławi Bóg Wszemogący
+ Ojciec + Syn + i Duch Święty

Jan Paweł II. papież

NĚKOLIK POZNÁMEK K POSTAVENÍ LAIKŮ V CÍRKVI

Současný vývoj směřuje k situaci, kdy budou v duchovní správě pouze "okresní kněží", přetížení prací a zastrásování a neurotizování všemožným nátlakem; jejich činnost bude omezena jen na udělování svátostí, a i to vzhledem k potřebě jen v minimálním rozsahu.

Tento vývoj nám stále důrazněji ukazuje, že budoucnost života církve se stále více přesouvá na laiky, ať žijící v rodinách nebo zvláštním způsobem zasvěcené Bohu /soukromé zasvěcení, řehole, instituty/.

Proto je třeba laiky i oficiálně podporovat, aby si uvědomovali poslání, k němuž je povolává Bůh a k němuž jim církev propůjčuje autoritu. Musejí k němu ovšem být připravováni po stránce duchovní i studijní.

Na toto závažné historické poslání laiků v církvi musí být připraveni nejen oni sami, nýbrž i kněží. Laikům, kteří takto přebírají zodpovědnost za růst Božího království, se nesmí překážet v plnění jejich poslání podezíráním a starým byrokratickým myšlením. Lai-ci sami se nesmí cítit méněcennými zvěstovateli radostné zvěsti a musejí samostatně vyvíjet činnost v síle Ducha svatého a s plnou lidskou angažovaností.

V poslední době se v pastýřských listech, v projevech představitelů církve atd. převážně zdůrazňuje úloha kněží v církvi a úloha laiků je opomíjena. To velmi vyhovuje ateistické propagandě, které zdůrazňování služebního kněžství nevdává, neboť počet kněží může regulovat a omezovat a laici jakoby nemohou v církvi nic. Vyhovuje to i těm kněžím, jimž je vlastní čest, pohodlí atd. nade vše /Pacem in terris, konzervativci .../.

Tento přístup vede k izolaci kněží a skutečně aktivní laiky dep-tá, neboť často nesou větší rizika než mnozí kněží a projevují vět-ší horlivost a obětavost, a přitom je jejich důležitost buď zcela opomíjena, nebo se o ní mluví jen obecně.

Problém vyvstává ještě ostřeji, pokud jde o postavení a úlohu žen v církvi. Např. restrikce omezující jejich funkci při bohosluž-bách prožívají mnohé jako křivdu, i když mlčí; v ateistické společ-nosti jsou totiž alespoň de jure rovnoprávnější a teologické zdůvod-nění těchto zákazů je zpravidla nepřesvědčivé. Takovéto restrikce jistě vedou k izolaci služebního kněžstva a ke zlhostejnění laiků víc než úsilí ateistické propagandy.

Zdá se, že by byl v této situaci nanejvýš potřebný pastýřský list, který by zdůraznil, že se s laiky a zvláště se ženami v církvi počítá /a to ne jen jako s matkami a řeholicemi/ a že má veliký význam život církve i mimo rámec svátostí a služby výlučně kněžské.

Lze se odůvodněně obávat, že takový list narazí na větší odpor ateistické propagandy než jakékoli /oprávněné/ vyzdvihování důleži-tosti služebního kněžství. Vždyť ti, kdo tuto propagandu vedou, si asi lépe než my uvědomují, že je nebezpečnější zaktřžování laiků než udělení souhlasu několika kněžím. Přesto je třeba hledat cesty, jak postoj církve v této věci vyjádřit.

Pro budoucnost života církve v našich zemích je bezpodmínečně nutné, aby stále sílilo vědomí životně důležité organické jednoty kněží i ostatních věřících, neboť jsme na jedné osudové cestě a má-me jednu společnou zodpovědnost a jeden společný cíl.

- š -

P O V Z D E C H Z L A V I C E

V evangelijním čtení slyším z kazatelny o tom, jak ďábel pokou-šel Krista. Nabízí mu všecku světskou moc a slávu. Kristus odmítá. Těším se na kázání. Kněz praví: všechna světská moc a sláva je jako polní tráva. /Jsem napjat, co z toho celkem běžného rčení pojde./ Máme mít mysl obrácenu ne k časným statkům, nýbrž k věčnosti. /Dob-rá. To slyšíme v kostele stále. Je to však stále příliš všeobecné, nechytá mě to za srdce - venkoncem sice souhlasím, avšak zároveň

krčím rameny: no a?/ Mnozí se ženou za penězi, jiní za společenským postavením. /S dovolením, to je po veškerém tom neustálém kazatel- ském opakování banalita!/
.

Vypadávám jaksi z kázání, přestávám pozorně naslouchat, jen tu a tam zachycuji výroky o lásce /ovšemže účinné/, o pokoře /zajisté zbožné/, o úctě /jak jinak než k věcem božským/, o tom, jak se Kristus vydal a vydává /ovšemže přece i za mne/ - ano, ano, nemám nic proti tomu, to vše jsem věděl ve chvíli, kdy jsem vkročil do koste- la - a jsem přesvědčen, že to vědí všichni ti, kdo se účastní mše svaté, a to jak věřící /ti v to přece věří/, tak nevěřící /ti to o věřících vždy předpokládali/. Letí mně hlavou: tobě se to řekne, ne- živé kázání! Jak bys to ale vyvedl sám, o čem bys vlastně chtěl sly- šet, když nejsi spokojen s tím, co kněz káže?

Rozpomínám se na slova evangelia samého. Dábel tvrdí, že všech- na světská moc a sláva je jemu odevzdána a že ji poskytuje jen on sám, komu chce. To tedy tyto dary jsou vždy dábelského původu? Nebo někdy též nejsou? A kdy nejsou? Což výkon každého krále, každého vladaře je nutně spjat s přijetím daru moci z rukou tak odporných, s podmínkou tak pro slušného člověka nepřijatelnou, jakou je služba zlu? Není snad dobrým vládcem svého lidu Abrahám, tak, jak ho zachy- cuje Z. Kossaková v románu Umluva? Není bohubilá vláda Josefova - po všech těch jeho "pádech do jam", tak, jak můžeme číst v třídílném díle Th. Manna Josef a bratři jeho? - napadají mě umělecky podané osudy vládců - kromě dalších historických postav dávné i méně dávné minulosti - sv. Václav, Karel IV. ... Není možno mít světskou moc též za dar Boží, hřivnu, která má být /a přece též snad byla i bývá/ použita náležitým způsobem?

Z vnitřního dialogu mě znovu vyrušuje hlas z kazatelny: A podí- vejte se, bratři a sestry v Kristu, jakou podobu má služba světské moci a slávy dnes. /Sláva, konečně teď přijde něco živě oslovující- ho/. Co vidíme v televizi?! Oslavování světských hvězd sportu a zpě- vu - a jak nenávratně všechny ty hvězdy hasnou! /No tohle! To má být aktualizace! Laciné, laciné!/. A co my, věřící, kteří se máme podle evangelií řídit? Sami toto "dábelské svádění podporujeme! /Opět na- děje, že my v lavicích budeme osloveni ve svém chybování./ Jak? Se- díme denně u své modly-televizoru, ano i v době, kdy nás zvou otev- řená kostelní vrata! /Díky Bohu, že hlavní součástí mše v církvi všeobecné není homilie; vyhlížím netrpělivě ten ústřední bod, to ta- jemné setkání s Kristem - to v první řadě nás zve, abychom kostelní- mi vraty vstoupili, zatímco hluchá, laciná slova z kazatelny jest třeba spíše přetrpět./

Opět se ozývá vnitřní hlas: Jak míří evangelijní zvěst o tom, jak Kristus poukazem k službě Bohu odmítl dábelský svod světské mo- ci a slávy, jak míří na nás, obyčejné lidi, co nejsme ani králi, ani vladaři, rozhodujícími o politickém běhu světa? Jak má evange- lium na mysli nás, kteří se zvláště dnes cítíme tak bezmocnými v tom světovém víru událostí? Avšak - kdo skutečně rozhoduje o běhu světa? Kdo ví, zda nějaký lidskému zraku zcela nenápadný čin není vlastně tím, který rozhodl víc o osudech společenství, než leckteré činy na odiv stavěné a vychvalované podle dnešního lidského hodnocení či v pohledu dějepisců - též s omezeným pohledem pouze lidským? Jak se já chovám k svému "malému" údělu? Není samotné podcenění daru mého života hříchem? Není nízké hodnocení té malé /malé?/ poctivosti, té drobné /drobné?/ zbožnosti, slušnosti, spravedlnosti, obětavosti pro druhé už propadáním dábelskému pokušení?

Nebylo mé očekávání, pokud se týče homilie, upřílišněné? Avšak slyšel jsem přece už i dobrá kázání! Zpravidla od těch několika má-

lo, co se zřejmě dokáží i uprostřed všech těch farářských starostí, přes často tu nadlidskou zátěž připravit. A to nelze bez studia, bez četby! Má-li být oslovení aktuální, konkrétní, na tělo současníkům, nemůže stačit četba tradičních teologických a církevních podkladů. To, čím žije člověk dneška, nelze však ani odvodit z četby běžně podbízejících se aktualit, jakými jsou noviny, televize, rozhlas, z pouhé účasti na tom, s čím se setkáváme v běžném životě. Utajené hloubky našich nití, skutečnosti našich nejistot, našeho tázání, vzmachu, nadějí, toužení, bolestí, životních strastí - to nedokáží vyslovit ani ti, jimiž všechny tyto síly hýbají. Dosahovat do hloubek skutečných spodních proudů dokáží jen někteří - umělci, vědci, filozofové, nadaní náboženští myslitelé. Kazatel by měl hledat poučení všude, kde se dává. Ovšemže nestačí stihnout všechno. Avšak neměl by se ocítat pod úrovní těch, k nimž se svým slovem obrací. Ať se nemýlí: mnozí z těch, kdo naslouchají jeho řeči, přišli do kostela s nejednou zkušeností hlubokého kontaktu!

Bez potu, vydaného hledáním a setkáváním alespoň s některými závažnými svědectvími o současném člověku, bude kazatelův hlas trapně hluchý. Kněz je povolán, aby hlásal slovo Boží a nejen aby obstarával ritus. K tomu je třeba se vzdělávat, číst, hledat hluboké vnitřní děje duší, snažit se vytušovat pohyby Ducha. Je za to dnes zvláště odpovědný - vždyť dnešek přináší tolik pokryteckých, necitlivých řečí, tolik falše a poplatnosti různým schematickým, násilnickým vymyšlenostem a namyšlenostem. Do kostela přicházejí dnes lidé přesyčení hrmotem lichých slov, unaveni pod tíží zahlcujících a polapujících argumentů, žízňiví a tiší, a očekávají intimní slovo z hloubek, slovo pro svou vnitřní nachystanou rozjitřenost. Jsou sytí rétoriky, efektní řečnický výkon spíše odrazuje než přesvědčuje. I slovo kněze by mělo být spíše ztichlé, nikoli agresivní, nikoli poučovatelské, nikoli mentorující, nýbrž u vědomí vlastní omezenosti taktické, nevtíravé, respektující jiná setkání těch, kdo naslouchají, jiná - nejen mělká, ale i hluboká - oslovení. Nenásilné, o to však víc kontaktující, hluboce založené sémě řeči má pak šanci, že vzejde a vydá plody. Jedině hlubina může oslovit hlubinu - o to přeci jde! Hlubina pak ovšem není výsadou jen těch "inteligentních", těch několika kritických intelektuálů, přítomných při homilii; je přítomna v každém, i když zakryta různě masivní vrstvou mělkých nánosů. Odpovědnost kazatele za živé oslovení je odpovědností vůči každému. Zvláště dnes se mu přece nabízí úrodná půda ve všech těch, kdo - vyprahlí všedním dnem a jeho shonem a neustálým kolotáním - přišli usednout do kostelních lavic.

Gaudentius

! ÚČAST A SPOLUODPOVĚDNOST V CÍRKVI. Protože církev je společenství,
! musí být živá účast a spoluodpovědnost na všech jejích stupních.
! Tuto obecnou zásadu je třeba chápat různě podle různého kontextu.
! /.../ Od koncilu se příznivě rozvíjí nový styl spolupráce mezi lai-
! ky a duchovenstvem. Duch oddané ochoty, s nímž se dalo do služby
! církve mnoho laiků, musí být počítán mezi nejcennější plody konci-
! lu. Je v tom obsažena nová zkušenost toho, že všichni jsme církev.

! V posledních letech se často diskutovalo o tom, jaké mají mís-
! to a poslání v církvi ženy. Církev se má starat, aby ženy byly
! v církvi přítomny tak, aby mohly dary sobě vlastní uplatňovat ve
! službě církve náležitým způsobem a aby měly širší účast v různých
! oborech církevního apoštolátu /srov. Dekret o apoštolátu laiků,
! čl. 9/. Pastýři ať rádi a vděčně přijímají a podporují spolupráci
! žen v církevní činnosti.

Synod II, C 6

VÝVOJ VZTAHŮ KOMUNITY V TAIZÉ
K ŘÍMSKOKATOLICKÉ CÍRKVI

Andreas Stöckl

Od svých začátků usilovala komunita v Taizé o ekumenické kontakty k jednotlivým římskokatolickým křesťanům stejně jako k římskokatolické církvi, představované biskupy a papežem.

Prvních opatrných kroků na této svízelné, často nepochopené a na zklamání bohaté cestě se bratři v Taizé odvážili v interkonfesioních "rozhovorech v Dombes" a prostřednictvím spolupráce s abbé Paulem Couturierem, jež sloužila ekumenickému týdnu modliteb za jednotu křesťanů. Prvním konkrétním výsledkem se stala přeměna venkovského katolického kostela v Taizé ve společnou svatyni pro evangelické a katolické bohoslužby.

Povolení ke zřízení společné svatyně v Taizé muselo působit v roce 1948 o to překvapivěji, že bylo vydáno kongregací Svatého officia v době, kdy se ještě Vatikán stavěl vůči neřímskému ekumenickému hnutí s důraznou rezervou. Dne 5. června 1948 - tři měsíce před prvním valným shromážděním Ekumenické rady církví - uveřejnilo Svaté officium monitum "Cum compertum". To zakazuje všem katolíkům, laikům i klerikům, účastnit se uvedeného valného shromáždění a slavít společné bohoslužby s nekatolíky /communicatio in sacris/. Byla rovněž vyloučena účast katolíků na ekumenických setkáních - ledaže Svatý stolec povolí výjimku.

Protestantské a katolické komentáře byly naprosto záporné. Vytýkaly slabost popř. strach Vatikánu, který se zdráhal zúčastnit se nekatolického ekumenického hnutí. Jeden protestantský komentář se stylem a obsahem odlišoval od kritického unisona. Bratr Max ve svém článku "K varování Svatého officia z 5. června 1948" popsal monitum jako to, čím mělo být: prostá "vzpomínka" na již existující úpravy Kodexu iuris canonici /kán. 731,2; 1325,3/.

Tento subtilní výklad přivedl bratra Maxe k závěru: Za prvé, katolíkům je sice zakázáno valné shromáždění ERC, ne však každé ekumenické setkání, pokud by mělo jako až dosud souhlas příslušného biskupa. Za druhé, zákaz "communicatio in sacris" znamená jen vyloučení nekatolíků od eucharistie, ne však od společné modlitby. Nic prý tedy nebrání jako až dosud pokračovat i v budoucnosti ve společných rozhovorech a modlitbách katolíků a nekatolíků.

Přes svůj vskutku umírněný komentář píše bratr Max ve stejné době abbé Couturierovi: "V ekumenické oblasti přináší monitum neutěšené důsledky /.../ Jsem zarmoucen nedůvěřivým a zdrženlivým duchem, který takové rady vyvolávají. Modleme se dvojnásob více."

První cesta do Říma 1949

Přesto měl ten opatrný komentář nepředvídatelné důsledky. Abbé Couturier informoval lyonského kardinála Gerliera o starosti bratří, že by se ekumenické rozhovory mohly octnout kvůli monitu ve slepé uličce. Na to se chopil kardinál Gerlier iniciativy a zprostředkoval bratřím možnost vést několik rozhovorů s rozhodujícími autoritami ve Vatikáně. Mimoto měl být na kardinálovu žádost předán text komentáře bratra Maxe kardinálu Montinimu /pozdějšímu papeži Pavlu VI./ a papeži Piu XII.

"Než jsme na to sami pomysleli," píše o 17 let později bratr Roger, "požádal nás /Gerlier/, abychom se vydali do Říma a promluvíli tam s nejvyššími autoritami, mezi nimi i s papežem Piem XII. o ekumenických krocích, které už jsme ve Francii uskutečnili. On sám už se postaral o přípravu rozhovorů."

16. března byli bratr Roger a bratr Max přijati papežem Piem XII. v soukromé audienci. V rozhovoru bratři vyložili, jak nezbytně nutné jsou ekumenické kontakty mezi odpovědnými zástupci katolické církve a zástupci pravoslavných, anglikánských a protestantských církví. Jen tak že by mohlo dojít k lepšímu vzájemnému porozumění a sblížení. Rovněž tak je důležitá účast katolických zástupců na ekumenickém hnutí církví v Ekumenické radě církví. Této žádosti chtěl papež vyhovět vysláním pozorovatelů.

Druhá cesta do Říma 1950

Druhá římská cesta bratra Rogera a bratra Maxe následovala v červnu 1950 za ekumenicky obtížných znamení. Skončila neúspěchem. Ve svém vánočním poselství vyhlásil papež Pius XII. svatý rok 1950 za "rok návratu" nekatolických křesťanů do náručí "jedině pravé církve". Ke zklamáním nad málo ekumenickým "pozváním" přistoupila necht mnoha protestantů, kteří se nikoli bez příčiny obávali prohlášení tělesného Nanebevzetí Marie za dogma. Na druhé straně stál, dost rozpačitě, vysloveně ekumenický výklad monita instrukcí Svätého officia "Ecclesia catholica" /20.12.1949/.

Poprvé vzal Řím pozitivně na vědomí ekumenické hnutí nekatolických církví. Prohlásil ho za "zdroj svaté radosti v Pánu a za pozvání pomáhat všem, kdo poctivě hledají pravdu tím, že vroucí modlitbou prosí Boha o osvětlení a nutnou sílu". Od této doby měli odpovědnost za ekumenismus místní biskupové. Měli nejen nad ekumenickým hnutím bdít, nýbrž ho i podporovat a moudře řídit. Také o míře zakazu communicatio in sacris poskytla instrukce dost informací. Potvrdila komentář bratra Maxe: byl dovolen společný Otčenáš a určité další modlitby, žalmy a písně.

Jako již rok předtím, připravil kardinál Gerlier možnosti rozhovoru ve Vatikánu. Mimoto krátce předtím četl kardinál Montini poslední článek bratra Maxe /"Současné velké orientace protestantské spirituality"/ a za tuto obsáhlou informaci bratru Maxovi poděkoval. Potěšen touto nečekanou odezvou napsal bratr Max krátce před cestou do Říma abbé Couturierovi: "Velice se těšíme a jsme plni naděje. Je to další krok. Modleme se, aby nás naplnil Duch svatý a sdělil nám obsah a formu těchto rozhovorů!"

V Římě byli oba bratři přijati v audienci kardinály Montinim a Ottavianim. Boď za bodem mohli bratři Roger a Max projednat svůj program /instrukce - společná modlitba - teologičtí poradci - mariologie/ s Ottavianim. Vyslechl jejich starosti, podal i nutná vysvětlení a navrhl předběžná řešení. Rozhovor si stále zachovával srdečný tón.

Se zřetelem ke konferenci o víře a řádu, pořádanou v Lundu, dostali bratři příslib, že na ni Vatikán vyšle jako oficiální pozorovatele kompetentní teology. Při rozhovoru o mariologii kardinál Ottaviani sice otevřeně přiznal excesy mariánské zbožnosti, kritizoval však racionalistické omyly protestantských církví, které dost často zpochybňovaly Ježíšovo božství. Poněkud podivná legitimace vlastních chyb prostřednictvím chyb druhých. V každém případě: Ottavianiho odpověď nepřihlédla k neevangelijně přehnané mariologii uvnitř římské církve. Mělo to však být ještě horší. Z úst samého pa-

peže se dověděli o rozhodnutí dogmaticky definovat tělesné nanebevzetí Marie. Neboť, jak řekl papež, církev to požaduje téměř všemi hlasy biskupů. Papež prý musí naslouchat církvi, neboť skrze ni mluví Duch svatý.

Zklamání bratří bylo velké, jak to můžeme pozorovat na jednom z nejdelších článků bratra Maxe, který uveřejnil začátkem roku 1951 pod titulkem "Dogma Nanebevzetí". Přes bratry často opakovaný požadavek zřeknout se v ekumenickém dialogu jakékoli polemiky, staví se bratr Max v tomto článku od první do poslední strany neslýchaně ostře proti novému mariánskému dogmatu.

Jeho námítky vrcholí ve větách: "Definice Nanebevzetí je omyl". "Nemáme už tu /.../ co činit s křesťanstvím /.../, nýbrž s náboženstvím, které musíme označit za papalismus". "Neměl by být v katolické teologii skryt nečistý kvas, jenž navzdory souvislosti a čistotě určitých úseků dogmatiky dovolil přehnaně vyrůst parazitní rostlině mariologie? Tady se pro nás fakticky nachází heretický výhonek." Kdo zná mariologii bratra Maxe, která je s to jít "až ke krajním mezím" /pro evangelíky/, ví, jak nekompromisně na tomto místě mluví.

Pro mnoho protestantských přátel komunity v Taizé se tím potvrdil starý předpoklad: Ekumenický rozhovor s katolickou církví je nemožný. Rozhoduje se tam svévolně, aniž by se bral ohled na nekatholické partnery. Čemu ale potom slouží takové neplodné počínání komunity v Taizé, sledující podporovat cestami do Říma první ekumenický "malý pohraniční styk"? Skutečně sám bratr Roger tehdy psal svému příteli: "Během roku 1950 jsme zjistili, že zanikla důvěra, kterou v nás někteří přátelé vkládali. Od této chvíle ztratilo zájem mnoho protestantů, kteří až dosud důvěřovali naší ekumenické naději."

Přesto ekumenické rozhovory bratří pokračovaly. V roce 1954 a 1955 se bratr Roger a bratr Max setkali v Římě s několika katolickými kněžími - mezi nimi s Ch. Boyerem a P. Floritem, pozdějším arcibiskupem ve Florencii. Oba bratři byli doprovázeni několika profesory protestantské teologické fakulty v Římě. Tato skutečnost stojí za povšimnutí, protože musí sejmout jakékoli podezření z teologické integrity bratří.

U příležitosti obou těchto ekumenických rozhovorů uveřejnil bratr Roger několik článků. V červenci 1954 v jezuitsky vydávaném časopise "Unitas" článek "O dobrý ekumenismus"; v lednu 1955 v témže časopise "Neteologické faktory existující v rozdělení s katolickou církví". V březnu 1957 následoval třetí článek, v němž bratr Roger shrnul svoje zkušenosti s ekumenickými rozhovory: "Teologické a duchovní výsledky z ekumenických setkání s římskými katolíky". Jeho tón zněl stále ještě ztlumeně a v opatrném očekávání, ba "téměř malomyslně", jak poznamenal Ch. Boyer v úvodu k tomuto článku. Neekumenický rok 1950 neztratil ještě nic ze svého zchlazujícího účinku na bratry a z teologického otevření oficiálního římského ekumenismu nebylo také ještě nic pozorovat.

Obrat za Jana XXIII.

Obrat nastal teprve v roce 1958 za pontifikátu Jana XXIII. Opět to byl kardinál Gerlier, který urovnal bratřím cestu do Vatikánu. V lednu 1966 oznámil bratr Roger v "Aujourd'hui" slibný obrat, který si koncem roku 1958 razil cestu ve vztazích mezi komunitou v Taizé a Svátým stolcem: "Potom se stal papežem Jan XXIII. Po konkláve přijal v audienci kardinála Gerliera. Ten měl jemný cit pro spěšné věci a cítil, že se přibližuje konec jeho života, proto svěřil papeži, co pokládá za nejdůležitější: své dvě velké starosti.

Jednou z nich byl ekumenismus. Když vysvětlil papeži svoje ekumenické starosti, naléhal, aby papež přijal bratry z Taizé. To nebylo úplně jednoduché, protože audiencí v době papežské korunovace je velmi mnoho. Jan XXIII. souhlasil, ale s podmínkou, že mu nebudou klást žádné příliš obtížné otázky, jak se vyjádřil. Kardinál nám poslal do Taizé telegram, jímž nás volal do Říma. Vypravil jsem se tam, provázen bratrem Maxem. Kardinálovi jsem rovnou řekl, že náš pobyt potrvá 14 dní a že tedy budeme mít dost času čekat. Kardinál ale odpověděl, že by se audience měla uskutečnit bez odkladů, neboť nový papež prý už je letitý muž. Za 14 dní prý uvidí příliš mnoho obličejů, než aby si ještě dokázal vzpomenout na naši audienci. Tento rozhovor prý musí proto proběhnout úplně na začátku jeho služby. Jako prakticky uvažující člověk podnikl kardinál všechno, aby se naše setkání s papežem uskutečnilo ne s jinými delegacemi, nýbrž jen s ním samotným. Ještě v poslední chvíli se přimluvil v tomto smyslu. Tato první audience s Janem XXIII. se pro nás stala novým začátkem našeho ekumenického poslání. Jan XXIII. na nás měl od té doby nečekaný vliv a aniž to věděl, vyvolal v Taizé 'malé jaro'."

Dobré vztahy bratří k Janovi XXIII. zůstaly zachovány až do jeho smrti. Rok co rok byli někteří z bratří přijati papežem v soukromé audienci. Ve své vzpomínce na rozloučenou s ním převor mj. napsal: "Jednoho dne snad uveřejníme něco z tohoto rozhovoru s Janem XXIII. Projevoval vždy hluboké porozumění a opravdové přátelství pro naše poslání. Pokaždé, když přijal autunského biskupa, nechal nám papež jeho prostřednictvím vyřizovat svoje stále přátelství k Taizé."

Druhý vatikánský koncil

Bratr Roger a bratr Max se mohli jako oficiální pozorovatelé a hosté Sekretariátu pro jednotu křesťanů zúčastnit všech čtyř zasedání koncilu. Nemůžeme bohužel jednotlivě zjistit, jaké důsledky měla přítomnost bratří na formulaci koncilních textů. Koncilní otcové - stejně jako pozvaní pozorovatelé a hosté - byli vázáni mlčením o interním průběhu koncilových jednání. Pokud se týče zvláštního příspěvku, který oba bratři předali koncilu, nikdo mlčení neporušil.

Z tiskových zpráv se dovídáme jenom to, že se autunský biskup Lebrun 28. listopadu 1963 během ekumenické debaty kladně vyjádřil o komunitě v Taizé. Když koncilním otcům v hrubých rysech vysvětlil dosavadní dějiny komunity, mluvil o ekumenickém významu tohoto tehdy ještě výlučně protestantského společenství: "Bylo možno konstatovat, že všechno, co bylo během debaty o ekumenismu řečeno, opravňuje k pocitu naděje do budoucnosti. Mezi znamenání naděje se uvádělo vyzařování mnišského společenství bratří v Taizé, nedaleko starého opatství v Cluny. Biskupové, pastoři a pravoslavní se tam po více let společně setkávají se souhlasem Svatého officia a s povzbuzením papeže Pia XII. a Jana XXIII. Tato zkušenost ukázala význam takových rozhovorů vedených v otevřenosti a důvěře. Předsudky zanikají a uvolňují místo oboustranné konstruktivní činnosti." Lebrun uvedl také výhrady, které nejprve vůči bratřím měl. Ty ale mnoha styky s tímto klášterem zanikly. Koncil s přáním, "aby byly podobné iniciativy všude podporovány."

Zvláštní působení, které vycházelo z přítomnosti bratří po dobu koncilu, mělo svoje příčiny ve společném životě malého bratrstva, jež se ubytovalo po dobu čtyř zasedání v malém najatém domě v Římě. Toto bratrstvo doplňovalo "přítomnost obou bratří modlitbou" /presence de prière/ při koncilových jednáních a pohostinstvím, s kterým přijímalo jiné lidi. "Jenom během čtyř zasedání jsme měli při jídle za hosty téměř 500 osob - pozorovatele, posluchače, laiky,

biskupy, kardinály." Kdo jako já směl být hostem při těchto obědech nebo večerích, ví, jak už jenom společným jídlem, společnou modlitbou a společným mluvením zanikalo napětí mezi jednotlivými koncilními otci a jak to umožňovalo otevřenost a naslouchání druhým.

Zde v otevřeném společenství bratrstva se vytvářela přátelství taizské komunity s mnoha biskupy a teology katolické církve i neřímských církví, kteří se zúčastnili koncilu jako pozorovatelé. Poprvé se v římském bratrstvu jednalo mezi bratřími a katolickými biskupy o "Operaci naděje" a o ekumenické sbírce na nákup 1 milionu výtisků Nového zákona pro Latinskou Ameriku.

Z této doby pochází také přátelství převora Rogera s Domem Helderem Camarou, arcibiskupem z Recife a Olindy. V roce 1970 píše bratr Roger ve svém deníku: "Dom Helder a já jsme se vzájemně poznali před 8 roky. Od té doby nepaří na toto přátelství ani stín. Je to člověk mnoha tváří, pohyblivý jako rtuť, plný vřelosti v pestrých obrazech svého jazyka, ve svých gestech. Vidím ho před námi, když byl v Římě hostem u našeho stolu, jak si vyňal z tašky papír, nasadil brýle a předčítal nám něco z projevu, který si právě připravil. Tu se proměnil v jiného člověka, který používá síly svého přesvědčení, aby upozornil na něco podstatného. Myslím, že všechny projevy, které měl na koncilu, byly dříve čteny u našeho stolu."

Římskokatolická přítomnost v Taizé

Řeholníci. Od zahájení 2. vatikánského koncilu nabyl počet katolických návštěvníků a hostů v Taizé netušených rozměrů. Bylo žádoucí, aby byl v Taizé stále jeden kněz. Dosavadní praxe, konat bohoslužby pro katolické návštěvníky s právě přítomnými kněžími, už nestačila. V roce 1963 převzal jeden benediktinský pater z Ligugé společně s několika seminaristy úkol, pravidelně slavit během letních měsíců bohoslužby v katolické kryptě kostela Smíření a být rovněž k dispozici pro rozhovory a zpovědi.

Začátkem roku 1964 byla tato provizorní pracovní skupina vystřídána františkánskou fraternitou. Tento experiment navrhl františkánský provinciál z Lyonu, starý přítel komunity v Taizé od roku 1946, a bratři souhlasili. Práce františkánů začala nejdříve v jednoduchých, přímo primitivních poměrech, které se poněkud zkonsolidovaly teprve během posledních let. Taizská komunita jim dala k dispozici jeden ze starých domů v Taizé a převzala rovněž jejich hmotné zabezpečení.

Všichni františkáni stejně jako pravoslavní bratři v Taizé se zúčastňovali společné modlitby komunity. Ti františkáni, kteří žili stále v Taizé, se podíleli na večerní "malé radě bratří", stejně jako na každoroční "velké radě bratří", na níž se scházejí na několik dní všichni bratři do Taizé. Přes tuto velmi samozřejmou účast na společném životě komunity - rozumí se s výjimkou společného přijímání - si františkáni podrželi svou úplnou autonomii. Ta neměla být zrušena pozvolným začleněním jejich společenství do komunity.

Důvěrný poměr obou společenství byl tak dobrý, že po určité době existoval plán zřídit v Cormatinu, vesnici v sousedství Taizé, noviciátní dům pro františkány. Z tohoto plánu však sešlo, protože ho představení františkánského řádu ve Francii nepřijali.

Řeholnice. Dočasně nebo trvale žijí v Taizé rovněž různá společenství řeholnic. Začaly tu v roce 1962 působit sestry sv. Karla Boromejského. S dovolením kardinála Gerliera se starají o "vedení" Ekumenického střediska nejprve v Cormatinu a - po jeho přeložení - v Ameugny a posléze v samotném Taizé. Podporují je a občas i vystřídají františkánky a dominikánky z Bonney. Starají se o ubytování a

jídlo hostů Ekumenického střediska a pomáhají i při stravování mnoha mladých, kteří se ubytovávají v jednom starém domě v Ameugny a ve stanech na okolních lukách.

Významný podíl na ekumenické práci v Taizé mají sestry sv. Ondřeje. Řeholnice tohoto belgického řádu pracují ve "výstavní síni", v malém obchodu, kde taizská komunita prodává hrnčířské zboží, grafiku a knihy vlastní výroby. Návštěvníci většinou sestry ondřejské nepoznají, protože ty už dlouho nenosí žádný zvláštní oděv. Při své činnosti ve "výstavní síni" navazují sestry - jen zdánlivě neoficiálně - první kontakty mezi komunitou a zainteresovanými návštěvníky. Mnozí z nich si totiž sami hned netroufají hovořit s bratřími a rozhodnou se pro "meziřešení", když žádají informace od sester. Mimoto mají sestry malý "poutnický stůl" /table des pèlerins/ pro ty návštěvníky, pro něž je jídlo v hostinci příliš drahé.

Žádná ze skupin sester se nezúčastňuje rady bratří a také nezasedá s bratry během společné modlitby v kruhu komunity jako františkáni nebo pravoslavní bratři. Pro úzké společenství udržované s komunitou neznamena však toto záměrné oddělení žádnou újmu. Sestry udržují řádné spojení prostřednictvím jednotlivých bratří, s nimiž spolupracují, a rovněž prostřednictvím převora, který je pravidelně navštěvuje. Silnější integrace skupin sester do komunity se v současné době ani jednou ani druhou stranou neplánuje. Existující formy spolupráce společné ekumenické činnosti vyhovují. K tomu napsal převor v článku "Jednomyslní v pluralismu": "Dojde-li k tomu, že v sousedství nějaké komunity dovolí přítomnost žen - nesená skrytou obětí celého jejich života - doplnit úkoly, je náhle možno velkoryse přijímat hosty ve velkém počtu. Bez takových žen by to nebylo možné."

Římskokatoličtí bratři uvnitř komunity. O velikonocích 1969 dovolili bratři v Taizé poprvé katolíkům, aby vstoupili do komunity jako "noví bratři". Katoličtí bratři se zúčastňují veškerého života komunity.

Pro katolické bratry se musela najít církevněprávní definice jejich statusu, který jim vůbec dovolil společný život v komunitě. Komunita nejprve uvažovala o založení světského institutu, jak mi to vysvětlil bratr Roger o velikonocích 1969. Tento plán byl mezitím zamítnut. K jeho provedení by bratři byli museli žádat v Římě o povolení Kongregaci pro řehole, která má dohled nad světskými instituty. Bratři se zalekli vleklých rozhovorů a obtíží, které by nutně vyplynuly z jednání s vatikánskými úřady.

Proto na radu jednoho katolického církevního právníka z Milána založili první katoličtí bratři "zbožný spolek". "Pia unio" je náboženská forma společenství, kterou Codex iuris canonici /1917/ katolíkům dovoluje /kán. 716/. Nepodléhá římské Kongregaci pro řehole, nýbrž "jen" příslušnému biskupovi. Pro katolické bratry převzal tento dohled pařížský kardinál Marty. Od velikonoc 1973 patří k taizské komunitě jeden katolický kněz z Německa - bratr Klaus.

Andreas Stöckl: Taizé, Hamburk 1975, 186-197.

K MEDŽUGORJE "telegraficky" stručné poznámky /TT 10/ chtěly jen upozornit na potřebnou zdrženlivost vůči zjevením ještě ne církevně schváleným. Modlitba může být formulována volněji než teologické pojednání, přesto je třeba aspoň mlčky mít vědomí, že jen od Boha dostáváme milost. - Duchovní obnova proudící z M. zasluhuje příznivou pozornost, není to však jediný impuls od Duha svatého pro naši dobu.

: : : Nejvýraznější postava polského episkopátu je nesporně Ignacy Tokarczuk. Biskupem v Przemyslu se stal právě před 20 lety a polští katolíci bilancují toto období s obdivem. V době jmenování působil na katolické univerzitě v Lublinu, kam byl povolán po dvaceti letech značně obtížného kněžského působení. O počátcích působení v Przemyslu, v diecézi hraničící se Sovětským svazem, poskytl nedávno rozhovor pro Tygodnik powszechny /1986/6/. Několik částí následuje. : : :

"Byl jsem si vědom, že mě hodili do hluboké vody a nevěděl jsem, zdali dokážu plavat. V té situaci jsem si uvědomil, že se musím prostě držet desatera Božích přikázání, a to že je můj celý program. Mohu mnoho trpět, ale neprohraji, protože ty zásady a Boží věc nikdy neztratí na ceně. Po těch dvacet let jsem se snažil se toho držet.

Nejobecněji řečeno: staral jsem se o rozvoj a prohloubení náboženského života. Nazveme to budováním církve, budováním společenství, šířením Božího království. Podstatné úkoly vyplývaly z urbanizace, rychlého růstu měst. Např. Stalowa Wola, ohromně rostoucí průmyslové město - s jediným dřevěným kostelíkem, přeneseným po válce z vesnice Puszcza Sandomierska. Totéž jinde. Bylo třeba něco dělat.

Chtěl jsem ukázat dobrou vůli. Když jsem organizoval jednu z prvních farností, v Jaśle, obrátil jsem se na vojvodské úřady v Rzeszowě s prosbou o schválení mého záměru. Bylo mi však sděleno, že tam farnost není potřebná. Odvolal jsem se do Varšavy, ale tam jen potvrdili rozhodnutí nižší instance."

Na otázku, jaká je bilance jeho snažení po 20 letech, odpovídá:

"Za tu dobu jsme vybudovali kolem 200 nových farností. V největším městě, Rzeszowě, jich je na sto tisíc obyvatel přes dvacet /původně čtyři/. Církev je živý organismus, rozvíjí se a musí mít možnosti rozvoje," /Pozn. red.: Po řadu let musely vznikat farnosti a stavět se kostely via facti, katolíci si to často dramatickým způsobem sami zařídili a uhájili./ "Potom už byla možnost normálního budování, zvláště tam, kde vyrostla živá místní církev. Úřady vzaly na vědomí realitu a dávaly povolení. Dnes je takových kostelů už přes 300, nepočítaje těch prvních provizorních víc než sto."

Biskup Tokarczuk je velmi znám a vážen nejen jako "budovatel kostelů", ale jako významný činitel polské církve vůbec. Téměř od začátku je členem Hlavní rady polského episkopátu a několika ústředních komisí, zejména Pastorační komise, která zpracovává pastorační problémy a plánuje nebo inspiruje celostátní pastorační akce. V této souvislosti vypracoval řadu důležitých rozborů situace a jejího vývoje. Změny v polské religiozitě charakterizuje stručně takto:

"Víme, že podstatná kostra naší víry, jejích pravd a mravních zásad je tatáž, neměnná. Zato realizace či přijetí těch pravd živým člověkem, neboli "religiozita vtělená", bývá různá, když se změni subjekt víry, který podléhá všem životním podmínkám. Celkem vzato, v dnešní situaci ovlivnují polskou religiozitu určité vývojové tendence, jejichž správné pochycení a pochopení sám dává velkou šanci. Podle mého názoru, jestliže těmito tendencím vyjdeme dobře vstříc, polská religiozita získá, stane se více zásadovou, hlubší, plnější a autentičtější, více integrovanou s celým životem člověka.

Zkoumání přeměn religiozity je obtížné, protože se ona v podstatě týká vnitřního vztahu člověka k Pánu Bohu, a to se vymyká pozorování. Přesto nám psychologie a sociologie dovolily zařadit některé věci podle zevních jevů. Můžeme analyzovat ideovou stránku nábožen-

ství, čili to, co člověk přijímá jako pravdu a jaký má obraz Boha; dále kultovní stránku projevující se v praktikování; potom etiku, jejíž zkoumání zjišťuje vždy nějaký nesoulad mezi zásadami, ideály, a jejich realizací; konečně ztotožnění věřících s vyznávanými hodnotami, od něhož závisí duch odpovědnosti a apoštolátu. Pokud jde o první vrstvu, můžeme zde pozorovat prohlubování obrazu Boha, odmítání jeho falešné představy např. jako někoho, kdo číhá na člověka. To má ohromný význam, nejednou je důvodem ateismu povrchní a mylná představa o Bohu. Prohlubuje se pochopení náboženského praktikování, i když také existuje praktikování bez víry, ale pak jde o to, abychom neměli praktikující nevěřící. Pastorační působení se musí starat o harmonické spojení kultovní stránky s jinými prvky religiozity, aby vymizely disproporce a jednostranné trvání na pouze formální účasti. Konečně je třeba využívat rostoucího vědomí potřeby důsledné víry, touhy po co největší shodě mezi zásadami a chováním, ovšem v mezích porušené přirozenosti člověka. Je třeba mít cit pro realitu, nešálit se, že zde na zemi je možné naprosté zrušení nesouladu, který pochází z prvotního hříchu, ale dělat všechno, aby se co nejvíce zmenšoval. Dnes si to všechno uvědomuje stále více lidí. A jestliže se viditelné tendence k prohloubení víry rozvinou, bude sílit a šířit se i cit pro apoštolskou odpovědnost věřících; ten nemůžeme považovat za nějaký dodatek, ale za nezbytnou složku plné a zralé religiozity."

K podotknutí, že uvedené tendence zasahují poměrně omezený okruh věřících, kdežto mnohem více jich po krátkém období nadšení propadá právě opačným jevům, totiž lhostejnosti a demoralizaci, dodává:

"Nepočítá se s faktem, že životní podmínky jsou hrozně obtížné a že mnoho napohled obvyklých situací vyžaduje často úsilí nad normální míru, neobyčejnou sílu charakteru, ba hrdinství, aby člověk zůstal věrný. Je známo, že výjimečné, abnormálně obtížné situace jsou s to mobilizovat jen jedince schopné velkého rizika a že mohou zocelit člověka, který spíše už má vysokou mravní úroveň. Pro obyčejné lidi bývají vcelku velmi destruktivní, morálně pustošivé."

Samozřejmě, nesmíme se uchýlit do pasivity nebo rezignovat na mravní požadavky. Je však třeba vidět celou složitost situace a vymáhat její změnu, a to nejen po ekonomické stránce. Je třeba také pamatovat, že člověk odpovídá osobně jen za to, co dělá vědomě a bez donucení."

Ale to svádí k omlouvání konformismu a zbabělosti. "Jistě. Proto je třeba spojit dvě věci. Na jedné straně klást požadavky, ale takové, které je možné splnit, zvláště postupně. Z druhé strany neztráct z očí podmíněnost lidské přirozenosti. Odvolám se na příklad samého Krista. Jak je on vůči bídným hříšníkům trpělivý, taktní, diskrétní. Klade ovšem podmínku: Už nehřeš! Kdy je velmi přísný? Když vidí jasné vědomé odporování Dobru. Pak užívá ostrých slov. Činy je třeba nazývat pravým jménem, ale musíme se vyhnout horlivému odsuzování. Jen Bůh může vynést rozsudek, posoudit celkově. Stojí za připomenutí příklad z doby prvních pronásledování křesťanů. Ne všichni se osvědčili jako hrdinové. Byli i takoví, kteří nevydrželi, zlomili se, podlehli slabosti a zradili, ale potom se chtěli vrátit do církve. Raná církev stála před dilematem: přijmout nebo odmítnout. Byla o tom velká diskuse. Svatý Cyprián stál na stanovisku, že kdo se neosvědčil, nemá právo na návrat. A přece jeho stanovisko nezvítěžilo. Byla dána otázka: Jak by se zachoval Kristus? Ti lidé se neprojeví jako hrdinové, ale bylo možné zahrnout tu část jejich dobré vůle projevené v touze vrátit se? Nedorostli do hrdinského stupně, ale vidí svou slabost a chtějí se zachránit. Je třeba jim pomoci. K tomu je přece církev."

NEPŘÍSTUPOVAT KE STOLU PÁNĚ
BEZ ZPYTOVÁNÍ

Balthasar Fischer

1. Diagnóza

Přinejmenším v celé německé jazykové oblasti konstatují duchovní pastýři již po delší dobu děsivý jev, že zřejmě mnozí lidé před svatým přijímáním již neprověřují svoje svědomí, jak to požadoval už sv. Pavel v 1. listu Korinťanům /11,27-29/ a jak to tak přísně odedávna v širší formě požaduje celá církev /srov. Eucharistickou instrukci z r. 1967, č. 35/ i místní církev /srov. pokyny církve v NSR k církevní praxi pokání, platné od Popeleční středy 1979/. Rozhodně vzniká nezřídka dojem, že "se jde", když se začne podávat přijímání. Otázku, zda se smí jít, si jak se zdá rostoucí počet věřících již neklade nebo sotva klade. Se zřetelem k úloze eucharistie v organizaci náboženského života tu musíme mluvit o chorobném jevu, který vzbuzuje starosti a který už pastorační práce nemůže jen tak přijmout.

2. Příčiny choroby

2.1 V mnohém přehnaná, jansenismem kdysi formovaná úcta se během velkého společenského a církevního přelomu, v němž se nacházíme, zvrátila v uvolněnost. Pojem "nehodné přijímání", jímž náboženské vyučování kdysi dost často vychovávalo k úzkostlivému postoji vůči přijímání, nebyl uveden na správnou míru: neslyšně zmizel.

2.2 Ve věku přehnané úcty se člověk neodvažoval hlásat nespornou nauku církve, že přijímání zahlašuje lehké hříchy. Zato dnes se ani neodvažujeme říkat se sv. Pavlem, že se každý musí zkoumat, než z tohoto chleba jí a z tohoto kalicha pije. /.../

2.3 Množství nezvykle rychle po sobě následujících změn v oblasti slavení mše, podávání a přijímání těla Páně s sebou přineslo nebezpečí zmenšení úcty všude tam, kde nebyly tyto změny bez zdůvodnění a vysvětlení "zachyceny". Volání po opatřeních podporujících eucharistickou zbožnost, s kterým přišel Pius XII., když začal omezovat lačnost před sv. přijímáním, zůstalo prakticky neslyšeno.

2.4 K pastoračně zdůvodněným úpravám v oblasti přijímání těla Páně se mnohde přidružily zbytečné a svévolné změny, které přispěly ke snížení úcty, zvláště když víceméně naráz a bez náhrady odpadly tradiční vnější formy úcty. Mezi jiným nastoupila u mnoha přijímajících místo dříve nezřídka pozorovatelné zbožné přemíry soustředění při přístupu ke svatému přijímání zdůrazněná neukázněnost, která se mnohde bez odporu rozšířila.

2.5 Především muselo působit na snížení úcty, když se u celebranta kdysi rozšířená a z přehnané úcty vzniklá křečovitost zvrátila v neukázněnost: dvojnásob více proto, že celebrant stále stojí věřícím tváří v tvář a mluví jejich jazykem.

2.6 Kde byla u eucharistie nadměrně zdůrazněna povaha hostiny /a to se ve velké míře určitě dalo/, musela se - především u mladých lidí - vynořit myšlenka, že člověk přece nemůže být dost dobře pozván k hostině, aniž by směl okusit pokrmy.

2.7 Kde se při hlásání evangelia pod vlivem ve společnosti se šířící "iluze nevinny" místo dřívějšího nadměrného zdůrazňování hříchu a viny sotva ještě spatřuje možnost špatného jednání, musí se to projevit v přijímání těla Páně bez předběžného zpytování vlastního svědomí.

2.8 Mnohde se - při takových jednostrannostech - i přes jasná stanoviska zaujatá v římských dokumentech rozšířila nejistota víry o eucharistii. Diskuse, které daleko přesahovaly horizont prostého křesťana a přesto byly sdělovacími prostředky uváděny "na trh", musely zanechat dojem, že tu zásadně cosi nesouhlasí s dosud jasně věřenou skutečností eucharistie.

2.9 Nedělní promluvy jednostranně orientované na vysvětlování perikop nespĺnily v přechodném období tak naléhavě vzniklou úlohu dále prohlubovat vzdělání o eucharistii: věřící si museli v jedné z nejdůležitějších otázek svého náboženského života uprostřed dosud neslychané změny připadat jako velice opuštění.

2.10 Nesmí se konečně také zamlčovat, že se pokoncilní proces v církvi dostal do víru společenského vývoje, v němž míra "úcty" na všech rovinách prudce poklesla.

3. Terapie

3.1 Musíme o eucharistii více mluvit /dopisy farníkům, krátký projev na začátku mše, kázání apod./. Promluvy v neděli a ve svátek, především kázání, musí znovu uznávat, že eucharistie má rovněž mystagogickou funkci. Zdaleka není známo, že podle č. 41 Všeobecného úvodu k Římskému misálu může /a má!!/ se občas místo perikopy navázat na texty ordinaria a propria. Ale také kázání o perikopách by mělo vždy znovu probouzet pozornost na "tělesné" setkání s Pánem, které nyní bude následovat.

3.2 Musíme mluvit o eucharistii vážněji. Slova sv. Pavla, že se člověk musí zkoumat, než přistoupí k tomuto stolu, už nesmí zůstat "tabu". Je nutno se sv. Pavlem hlásat, že od hostiny vylučuje duch nesmířlivosti. Kdo se jí zúčastní neusmířen a neochoten usmířit se, o tom platí ve 20. století přesně totéž, co platilo v 1. století v Korintě: jí a pije si soud /protože nechápe dvojí smysl "těla Kristova"/.

3.3 Musíme ve svém hlásání evangelia klást znovu důraz na hřích a vinu, který jim přikládá Nový zákon. Každému duchovnímu pastýři by prospělo, kdyby v tomto bodě průběžně prověřoval svoje projevy.

3.4 Musíme stále znovu zdůrazňovat a vysvětlovat novoty, jež byly zavedeny za účelem prohloubení eucharistické slavnosti /pozdravení pokoje; doplňování Amen věřícími; pozvání k přijímání; společné děkování/. /.../

3.5 Musíme si být vědomi, že - ve věku "celebratio versus populum" - je, více než dosud, nejdůležitější katechezí o eucharistii uctivý styk liturga s ní. Slovní komunikace je vždy slabší než ne-slovní; bude-li vyvrácena ne-slovními lžemi, bude odsouzena k neúčinnosti.

Z knihy W. Friedberger - F. Schnider /vyd./, Theologie - Gemeinde - Seelsorge, Kösel Verlag, Mnichov 1985, 38-41.

Druhý vatikánský sněm - Dokumenty. Křesťanská akademie, Řím 1983, 725 stran.

Pozdě - na rozdíl např. od katolíků v Polcku a v NDR - ale přece vyšel souborný překlad koncilových dokumentů díky práci českých teologů v Římě a na Západě. Úhledný svazek v plastické vazbě má na začátku Všeobecný úvod od Karla Rahnera, přeložený z jeho Kleines Konzilskompendium /Herder, 1966/ a Přehled dokumentů s českými a latinskými zkratkami. Texty dokumentů jsou seřazeny podle doby vzniku; přirozenější by bylo seřazení do skupin konstituce - dekrety - prohlášení. Dobré je, že na konci je soustředěn obsah všech dokumentů s krátkou charakteristikou všech článků; podrobnější orientaci slouží obsírný Věcný rejstřík /35 stran drobným tiskem/. - Překlady pořizovali různí autoři pro komentované svazky vycházející postupně rovněž v KA, což je znát na různé kvalitě a nesjednocené terminologii; škoda, že se nepodařilo vytisknout jednotně revidovaný překlad. O jednom závažnějším nedopatření je třeba se zmínit: v poznámce pod čarou ke konstituci Gaudium et spes /str. 533/ vypadla věta, která má jistý význam, neboť bývá citována: "... naléhavější. Proto v této druhé části látka, zkoumaná ve světle naukových zásad, nesestává pouze ze stálých, ale i z proměnlivých prvků. Konstituce ...". Další malá nedopatření by nemusela vůbec vadit, kdybychom už mohli mít v ruce několik tisíc exemplářů, které čekají v Římě na povolení dovozu k nám. Takže zatím máme jen přetisk římského překladu dvou hlavních konstitucí /C a CS/ pořízený v separátech brněnskou studijní skupinou roku 1969 /Vyšehrad/. V řadě "Druhý vatikánský sněm" vydala římská KA úvodní svazek II. vatikánský sněm, příprava a průběh /1966/, svazky odborných komentářů čtyř konstitucí od Boublíka, Skalického, Krejčího a Polce a řady dalších dokumentů. Jsme velmi zavázáni okruhu KA za tyto a mnohé jiné knihy vydávané pro nás. Dodejme spravedlivě, že úřady tolerují aspoň zčásti jejich zasílání poštou.

Slovenští bratři měli větší štěstí, vyšlo jim dokonce dvojí vydání dokumentů. První vydal Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Římě ve dvou svazcích /1968, 1970/. Druhé vydal Spolok svätého Vojtecha v Trnavě /1969, 1972/. Je to přetisk římského Polčinova překladu, ovšem s celou řadou změn, kterými se muselo zaplatit toto vydání. Několik příkladů uvedeme. V Gaudium et spes, čl. 20, chybí poslední věta: "Preto prívrženci tohto učenia, keď sa dostanú k vláde, prudko útočia proti náboženstvu a rozširujú ateizmus, a to aj tými donucovacími prostriedkami, ktorými disponuje verejná moc, zvlášť čo sa týká výchovy mládeže." Čl. 75: ke konci za slovom "neznášateľnosti" je vynechané "jedného človeka alebo jednej politickej strany". V deklaráci o náboženskej slobode je najviac vynecháviek. Např. v čl. 3: "Robí sa teda bezprávie ľudskej osobnosti a samému poriadku, ktorý Boh ustanovil pre človeka, keď sa nedovoľuje slobodné uplatňovanie náboženstva v spoločnosti, pokiaľ sa zachováva spravodlivý verejný poriadok." V čl. 6: "Z toho vyplýva, že verejná moc nesmie nútiť občanov, zastrešovaním alebo inými prostriedkami, aby vyznávali alebo zavrhnú ktoréhokoľvek náboženstvo, ani nikomu brániť stať sa členom nejakého náboženského spoločenstva, alebo z neho vystúpiť. Tobôž koná proti vôli Božej a proti posvätným osobným i ľudským právam, kto akýmkoľvek spôsobom používa násilie na zničenie alebo potlačanie náboženstva či už v celom ľudskom pokolení a či v niektorej oblasti, poprípade v určitej skupine ľudí." V čl. 15: "Lenže nechýbajú režimy, ktoré síce vo svojich ústavách uznávajú slobodu náboženského kultu, ale verejné vrchnosti samy sa pokúšajú odvieť občanov od vierovyznania a náboženským spoločnostiam spôsobujú veľké ťažkosti, ba vystavujú ich život nebezpečenstvu."

M U Ž K O N C I L U - K A R D I N Á L B E A

Je paradoxem jen zdánlivým, že se průkopníkem ekumenismu stal jezuita, člen řádu, který byl největším protivníkem reformace. Ve skutečnosti realizoval program Tovaryšstva Ježíšova, totiž být v prvních řadách k dispozici pro ty úkoly Božího království, které jsou nejpálčivější. Svatý Ignác by v naší době nejednal jinak.

Augustin Bea /1881-1968/ - v dětství smrtelně ohrožený tuberkulózou, nad níž zvítězil pevnou vůlí k životu - vyrostl v Bádensku, stal se jezuitou a knězem /1912/. Při primici mu přísluhoval mladý řádový spolubratr Otto Karrer, už tehdy zapálený pro ekumenismus. Nadaný "Ježíšův tovaryš" začal přednášet Sterý zákon /1917/, brzy nato dostal úkol zorganizovat novou jihoněmeckou provincii, ale zakrátko /1923/ přišel do Říma zvednout vědeckou úroveň jezuitského studia na Gregoriáně, pro níž vystavěl novou budovu /1924-1930/. Ovlivnil apoštolskou konstituci Deus scientiarum Dominus /1931/, jež zavedla náročnější studium teologie pro celou církev. Jako rektor Biblického institutu v Římě /1930-1949/ jej rozšířil o fakultu orientálních studií a neobyčejně pozvedl jeho prestiž v odborném světě. V té době se mohl více věnovat biblistice. Jeho odborný věhlas spojený se zřejmou oddaností Kristu a církvi, podstatně zapůsobil na vznik a obsah encykliky Divino afflante Spiritu /1943/. Pius XII. jí učinil jeden z kroků k obnově církve z Písma: katolické exegezi uložil, aby s pomocí filologie a historie a s použitím znalostí o literárních druzích v bibli osvětlovala původní význam jejích textů. Tehdy to bylo tak radikální otevření, že se tento program musel po mnoho let prosazovat proti konzervativním kruhům.

Vědecká práce v biblistice přivedla prof. Beu do stále četnějších styků s nekatolickými odborníky. Docházelo nejen k vzájemnému poznávání, ale i k prolamování ledu. Práce pro sjednocení křesťanů se mu jevila stále naléhavější. Sořta se stal konzultorem Svatého oficia /1949/, vyšla instrukce umožňující ekumenické styky s povolením místních biskupů; tím bylo zmírněno monitum z roku 1948, jímž se povolení vyhrazovalo Svatému stolci.

Když zemřel Pius XII. /1958/, bylo jeho zpovědníkovi, P. Beovi, 77 let, ale hlavní dílo ho teprve čekalo. Jan XXIII. v něm rozeznal spřízněnou duši a pomocníka pro své plány obnovy církve. V prosinci 1959 ho jmenoval kardinálem. Po málo měsících navrhl Bea papeži zřízení oficiálního vatikánského místa pro styky s nekatolíky. Tak vznikl Sekretariát pro jednotu křesťanů, podřízený přímo papeži - aby se v rámci kurie nestal úřadem. Kard. Bea získal cenného spolupracovníka v monsignoru /později kardinálovi a dodnes nástupci v čele Sekretariátu/ Willebrandsovi, ten měl zkušenosti a po léta osobní styky se Světovou radou církví. Nový úkol vlil kard. Beovi nové síly. Rozvinul intenzivní kontakty s reprezentanty jiných církví a přednáškovou činností po zemích západního světa. Prvním významným výsledkem byla návštěva anglikánského arcibiskupa z Canterbury u papeže Jana XXIII., která vzbudila mimořádný ohlas v křesťanském světě. Kard. Bea ji označil za "symbol nové éry". Další podobné návštěvy následovaly a papež na oplátku poslal - poprvé - pět oficiálních katolických pozorovatelů na valné shromáždění SRC v Dillí /1961/; podle Beu to byl "milník".

Jeho bratrský přístup získával tím, že v sobě spojoval skromnost a srdečnost s pravdivostí a realismem. Po jedné přednášce řekl protestantský pastor: "Kardinál nám řekl pár tvrdých věcí, ale my je bereme. Kdyby byl řekl něco ještě tvrdšího, brali bychom to také, prostě pro způsob, jakým to říká." Ve svých projevech opětovně předkládal

několik základních myšlenek: jednota patří k podstatě křesťanství a vyžaduje ji i odpovědnost za svět; úcta k pravdě nepřipouští laciné kompromisy, ale zároveň vede k uznání všeho dobrého u druhých; Duch svatý působí nejen v oddělených bratřích, ale i v jejich církvích; nekatolíci ať pochopí katolická vyjádření víry na pozadí té které doby a katolíci ať nepřehlédnou výrazné změny u protestantů, např. odklon od teologického liberalismu a probuzení smyslu pro církev; teologové všech církví mají spolupracovat na společném díle; bez modlitby a důvěry v Boží milost se nic nedokáže.

Od začátku Druhého vatikána byl kardinál Bea jeho snad nejvlivnějším spolupůvodcem. Už účast oficiálních pozorovatelů z nekatolických církví, jím připravená, se zdála být zázrakem /od počátečních 49 stoupla až na 106/. Během Sekretariát - během koncilu ve funkci jedné z jeho komisí - připravil nejen text Dekretu o ekumenismu, ale také část židovství pro Dekret o nekřesťanských náboženstvích a návrh textu Deklarace o náboženské svobodě. Osobně za ně bojoval na zasedáních silnými teologickými argumenty. Jeho autorita ovlivnila Konstituci o zjevení /prameny zjevení/ a Konstituci o církvi /kolegialita biskupů, zásada subsidiarity, místo věřícího lidu v církvi/.

Jak by vypadal koncil bez účasti kardinála Bea? Uvažováno čistě lidsky, sotva by dosáhl takového stupně otevření. Viděno z vyššího hlediska, byl spolu s oběma koncilními papeži vyvoleným nástrojem Ducha svatého, vybaveným vzácným spojením vlastností zdánlivě protikladných: naprostou oddaností církvi v dané podobě a krajním úsilím o její změnu k lepšímu.

Jeho postava se vyjímá ještě výrazněji na pozadí mnoha jiných průkopníků, u nichž silná dynamika nebyla podložena odpovídající stabilitou ducha. Ani bez nich by nebyl možný koncil a zaslouží si vděčnost. Jedním z nich je zmíněný Otto Karrer. I jeho životní dráha je poučná, byť jinak.

Karrerovi při primici /1920/ asistoval A. Bea, který mu zachoval trvalé přátelství navzdory jeho odchodu z Tovaryšstva. Nadaný spisovatel narazil při prvních pracích /o Františku Borjovi a Robertu Bellarminovi/ svou kritičností a odporem proti přetrvávání staré uzavřené mentality v řádu a církvi. Odešel z řehole a téměř i z církve, ale krátká zkušenost s luteránským církevním úřadem ho znovu zranila. Našel definitivně duchovní domov ve své církvi, i když v ní vnitřně trpěl. Psal zvláště o duchovních postavách neobvyklým způsobem, budil nadšení i pohoršení, takže se něco z jeho díla dostalo i na index. Šlo mu o obnovu tváře církve a stále určitěji o sjednocení křesťanů. Podle něho "ekumenické hnutí je především opětné setkání srdcí, která trpí pro ztracenou jednotu". Zakládal kroužky ekumenického dialogu, šířil své myšlenky tiskem a vydal s evangelickým teologem Oscarem Cullmannem významný sborník *Einheit in Christus* /1960/. Mezitím se obzor vyjasnil a Karrerova služba došla správného ocenění: 1963 mu vrátil kard. Ottaviani všechna kněžská práva, z Vatikánu byl nazván "jedním z našich nejváženějších spolupracovníků" a mohl se částečně zúčastnit prací koncilu. Konečně r. 1967 se ho dotázal generál Jezuitů Arrupe, zdali by chtěl zase patřit do řádu. "To by byla má největší radost", těmito slovy doprovodil svůj tichý návrat "domů". 8.12. 1976 zakončil svůj život, poznamenaný tragickými rysy, ale i neumřitelným úsilím o obnovu církve.

Quis

! CO SE STANE, KDYŽ SE NĚČÍ SVĚDOMÍ MÝLÍ? Někteří by řekli, že v takovém případě omyl nemá žádná práva. Jenže proti nim stojí platná odpověď: Omyl je abstraktní pojem a proto je nesmyslné říkat, že má nebo nemá "práva". Jen člověku přísluší práva.

! Augustin Bea

Synod dosáhl cílů, pro něž byl svolán: slavnostně si připomenout koncil, prozkoumat jeho působení a povzbudit k jeho uskutečňování.

Když nyní odcházíme ze synodu, chceme zintenzívnit své pastorační úsilí, aby byl Druhý vatikánský koncil více a hlouběji poznán a aby zásady a pokyny, které vydal, byly všemi z celého srdce přijaty a s věrností a láskou uskutečňovány v životě všech členů Božího lidu.

Odcházíme ze synodu s pevným předsevzetím v církevním společenství stále více šířit ovzduší nových Letnic, jež nás povznášelo během koncilu a jež jsme směli v těchto dvou týdnech znovu s radostí zakoušet.

Odcházíme ze synodu s rozhodnutím nabídnout celému lidstvu se svěží přesvědčivostí poselství víry, naděje a lásky, které církev nese ve své nepomíjející mladistvosti; vždyť jejím světlem je živý Kristus, "cesta, pravda a život" pro člověka naší doby a všech dob.

Na konci 2. tisíciletí po Kristu si přeje církev s horoucím srdcem jen toto jediné: být touž církví, jaká byla Duchem svatým zrozena, když apoštolové s Marií jednomyslně setrvali v modlitbách v jeruzalémském večeřadle /srov. Sk 1,14/. Od začátku patřila k jejímu společenství také "bez poskvrny počatá". Na ni se dívali jako na model a předobraz církve.

Na konci 2. tisíciletí chce být církev výrazně "církví v dnešním světě". Ze všech sil by chtěla působit k tomu, aby lidský život na této zemi byl stále více důstojný člověka.

Současně však si je vědoma, snad více než dříve, že tuto službu může konat jen v té míře, v jaké je v Kristu účinným znamením vnitřní jednoty s Bohem a tím i účinným znamením pro jednotu celého lidstva /srov. Lumen gentium, čl. 1/.

V Ježíši Kristu.

Skrze Ducha pravdy.

Závěr kázání při mši k ukončení synodu 8.-12.1985